

ADEM HANDŽIĆ

IZGRADNJA LAĐA KOD NOVOG NA SAVI U XVI VIJEKU

Osvojenjem naših zemalja Turci su primarno morali da pristupe izgradnji bolje putne mreže. Zadovoljavajuće komunikacije nisu samo predstavljale preduvjet za bolje utvrđivanje brojnih srednjovjekovnih tvrđava i za urbanizaciju gradskih naselja nego, prije svega, bile su nužne iz aspekta šire vojne strategije. Premda su se Turci, uglavnom, koristili starim kopnenim putnim relacijama, usmjerenim tokovima rijeka, uklapanjem naših zemalja u široke okvire osmanske države, sa centrom daleko na istoku, trasirani su i novi putni pravci. Na prelazima rijeka nastali su brojni mostovi, drveni i kameni. O prvima iz ranijeg perioda često ni broja ne znamo; tek pojedine zabilješke u turskim popisima, koje govore o toku njihove gradnje i o popravcima, kazuju nam gdje su postojali. Međutim, dobrim dijelom sačuvani kameni mostovi na značajnijim putnim relacijama, naročito oni iz XVI vijeka, predstavljaju vrlo značajna arhitektonska ostvarenja te vrste.¹ Oni, za tadanje uslove, rječito govore o izvjesnom nivou izgrađene putne mreže.

Tokovima rijeka, kao prirodnim komunikacijama, Turci su se, takođe, znatno više koristili nego je to bio slučaj ranije. Dok u srednjovjekovnim izvorima ne nalazimo spomena o većem komunikacionom korištenju riječnih tokova, osim na pasažima gdje su upotrebljavani splavovi (skele), dolaskom Turaka rijeke se racionalno koriste i dužinom njihovih tokova. U uslovima ranije uske regionalne podjele značajnije takvo korištenje bosanskih rijeka, istina, nije bilo ni moguće, jer su obično proticale kroz regione raznih gospodara. Pod turskom vlašću, međutim, od samog početka nastaju prava brodogradilišta, ne samo na Dunavu i Savi nego i na manjim rijekama, na Drini i Sani, o čemu govore pronađeni autentični izvori.² Može se opravdano pretpostaviti da su i druge rijeke

¹ Up. Dž. Čelić — M. Mujezinović, *Stari mostovi u Bosni i Hercegovini*, bibl. Kulturno nasljeđe, izd. »Veselin Masleša«, Sarajevo 1969.

² H. Škapur, *Riječni saobraćaj na donjem toku Sane i Une*, Zbornik Krajiških muzeja I, Banja Luka 1962, 181—191.

u Bosni u vrijeme turske vlasti djelomično korištene kao komunikacije.

Komunikaciono korištenje riječnih tokova i formiranje pravih riječnih brodogradilišta rezultat su sve većih vojnostrategijskih potreba, kao i potreba robnog transporta, naročito u prvom periodu, tj. u uslovima još nedovoljno razvijene kopnene putne mreže. U prvoj polovini XVI vijeka, kada Turci prelaze Savu i započinju široko osvajanje Srema i Slavonije, počevši od Beograda, pa sve do sjeverozapadnih granica Bosne,³ maksimalno korištenje plovnih putova u tim oblastima postavljalo se kao neophodna nužnost. Isto tako, nešto kasnije, saniranjem donekle uslova u poljoprivrednoj proizvodnji, kada u rodnom godinama iz naših krajeva — iz bosanskog, zvorničkog i prekosavskih sandžaka — počinje i izvoz žitarica u Mletačku Republiku i Dubrovnik, bio je potreban upravo kampanjski rad na organizovanju pravovremenog prevoza i kopnenim i vodenim putovima. A, žito je, kako je poznato, bio osnovni turski izvozni artikal, od čijeg je uvoza Mletačka Republika u znatnoj mjeri zavisila.⁴ U smislu spomenutih potreba u turskim izvorima se spominju četiri vrste riječnih lađa, i to: 1. male borbene lađe, tzv. šajke, 2. specijalne lađe za prevoz konja, 3. pontonske lađe i 4. lađe za žito. Kako se vidi, prve dvije vrste služile su vojnim potrebama, treća kopnenim komunikacijama, a četvrta riječnom robnom transportu.

Prema dosada pronađenim dokumentima, datiranim od 1538. do 1573. godine, izgradnja takvih lađa na Balkanu bila je organizovana u šest sandžaka: nikopoljskom, vidinskom, smederevskom, zvorničkom, požeškom i mohačkom. U smederevskom i zvorničkom sandžaku, na relaciji od Smedereva do Bijeljine i Zvornika, proizvodnja riječnih lađa bila je organizovana na četiri mjesta: na Dunavu — u Smederevu, na Savi — u Beogradu i kod tvrđave Novi u bijeljinskoj nahiji, zatim na Drini — u Zvorniku.⁵ Kapacitet tih brodogradilišta u pogledu vrsta i broja proizvođenih lađa bio je različit.

Spomenuti izvori, svakako, rasvjetljavaju jedno interesantno poglavlje iz ranije naše privredne istorije. Najraniji evidentirani podaci iz ove tematike odnose se na gradnju lađa kod Novog. Ovdje će se osvrnuti samo na tu novsku proizvodnju, dok će o drugim spomenutim punktovima biti govora na drugom mjestu. Ovi izvori o Novom nisu samo hronološki najraniji, oni su i sadržajno najkompletniji, pružaju ne samo finansijske i proizvodne efekte jednog

³ I. Mažuran, *Turska osvajanja u Slavoniji*, Osječki zbornik VI, Osijek 1958, 93—134; A. Handžić, *Uvoz soli u Bosni u XVI vijeku*, POF X—XI, str. 140.

⁴ B. Hrabak, *Izvoz žitarica iz Bosne i Hercegovine u Primorje od*

kraja XIII do početka XVII vijeka, GDI BiH XIV, 1964, 121—203.

⁵ Istanbul, BBA; Maliye No 55, fo 461—488; Maliye No 523; fo 179—211; Mühime defteri, No V/236, 341, 343; XIV/211; XXI/236; XXII/316.

ovakvog radnog mjesta nego daju i vrste zastupljenih zanata, kao i kompletnu demografsku strukturu zaposlene radne snage.

Tvrđava Novi je srednjovjekovna tvrđava. Spominje se prvi put u popisu bosanskog sandžaka iz 1468/9. godine. Turci su je osvojili 1463, a Mađari povratili sljedeće godine, i od tada se nalazila u okviru ugarske Srebreničke banovine. Definitivno je pala pod tursku vlast oko 1512. godine. U prvo vrijeme tvrđava je imala i maleno podgrađe, koje turski popisi nazivaju »varoš kal'a-i Novi«. Kasnije je utvrđenje prozvano »Nakićeva kula«. Njeni neznatni ostaci, od turske cigle, vide se i danas na desnoj obali Save pri utoku Lukavca, oko 6 km nizvodno od današnjeg Brezova Polja. Nalazila se u okviru Bijeljinske nahije.⁶ Područje oko Novog bilo je šumovito. Na Novi je išao i stari put koji je od Tuzle vodio preko Majevice, od kojeg je jedan pravac vodio na Brčko, a jedan se odvajao za Novi. Ne zna se da li je Novi bio povezan i drugim kopnenim putem sa Bijeljinom, sjedištem nahije. Preko Bijeljine je, kako se zna, vodio glavni put koji je s mora (dubrovački put) išao preko Zvornika, Teočaka i Bijeljine na Raču, i dalje u prekosavske zemlje.

Kada su Turci, 1536. godine, započeli u ovoj oblasti ofanzivu za osvajanje Slavonije, vrlo su oživjeli svi pasaži na Savi, a oni su postojali kod tvrđava: Brčkog, Novog, Rače i kod Sremske Mitrovice (Noćaj). Budući da je konjica predstavljala glavninu tadanje vojske, upravo njenu motorizaciju, to su potrebe za konjima bile velike. Konje je, uglavnom, trebalo iz Bosne prebacivati na slavonsku stranu, tj. u pravcu kretanja vojske, a vjerovatno su postojale potrebe i transportovanja konja dužinom toka. Zato su Turci u Novom, na središnjem dijelu tog pozadinskog fronta, formirali *radilište za izgradnju posebnih lađa za prevoz konja*. Područje Novog bilo je, vjerovatno, pogodno i zbog dostupnosti odgovarajućeg građevnog materijala. Deftersko intabuliranje ovog brodogradilišta datira od proljeća 1538. godine, a to je, dakle, samo dvije godine nakon što su Turci u ovoj oblasti prešli Savu i postali gospodari i njene lijeve obale. Najvjerovatnije je da je ono te godine tek formirano, a moglo je najranije da nastane samo dvije godine prije ovog datuma. Kapacitet novskog brodogradilišta iznosio je u toj godini 100 takvih specifičnih lađa.

I

Budući da o ovom pitanju nisu objavljeni nikakvi izvori, a niti je šta posebno pisano, smatram da je potrebno da se prvenstveno publikuju izvori. Prezentiram ih na taj način što dajem njihov prevod, kao i faksimile u prilogu. Budući da je izvor teško

⁶ A. Handžić, *Stari grad Novi na Savi*, GDI BiH XIV, 239—251.

čitljiv, a i sa izvjesnim ortografskim greškama, mislim da je potrebno donijeti i dešifrovan osnovni turski tekst, tj. skraćen na taj način što su izostavljena lična imena. Na tim mjestima gdje su izostavljena imena stavljene su tri tačke. Prijevod je, međutim, dat kompletan, jer upravo lična imena pružaju demografsku strukturu ovog radilišta, odnosno ovog kraja. Treba ujedno istaknuti da su to najraniji pronađeni analitički demografski podaci za ovo područje.⁷

Izvor koji se ovdje izdaje datira iz 1538. godine, a sadržan je u opsežnom obračunskom (muḥāsebe) defteru.⁸ Pisan je pretežno sijekat pismom. Govori o izgradnji lađa za prevoz konja u Novom na Savi. U prvom dijelu (str. 179) sadržan je rekapituliran tekst, a govori o cjelokupnoj aktivni i pasivi ovog gradilišta. U daljem tekstu daju se analitički podaci o izdacima po vrstama zanata, navodi zaposleno ljudstvo poimenice i njihove dnevnice. Na kraju je dat popis izvjesnog utrošenog materijala i alata, kao i broj proizvedenih lađa. Završava se ovjerom naiba srebreničkog kadije Mehmeda, sina Husejnova.

(Original: Istanbul, BBA, Maliye, No 523, str. 179—210).

آمد فی ۲۶ محرم
سنه ۱۰۴۵

محاسبه اجمال اخراجات بناه کشتیها^⑨ خاصه در لوا
ازورنیق بمعرفة حسن عن چاوشان درگاه عالی لازال عالیا عن
۲۲ شوال سنه ۱۰۴۴ الی ۱۴ ذی الحجه سنه منه بر موجب
دفتر و مکتوب مولانا محیی الدین قاضی سربرهنیجه تحریرا فی
۲۷ محرم الحرام ۱۰۴۵

اصل مال ۱۶۰۰۰۰

فی الاصل کشتیها^⑨
قطع ۱۰۰

⁷ Najraniji opširni popis zborničkog sandžaka koji daje demografsku strukturu, a obuhvata ovo područje, datira iz 1548. godine — BBA, TD, No 260.

⁸ Ovaj obračunski defter zaprema 1024 stranice, a obuhvata vrijeme od 1530. do 1541. godine. Sadrži različitu problematiku finansijske prirode iz različitih sandžaka (pože-

škog, sremskog, bosanskog, hercegovačkog i drugih); podijeljen je po poglavljima tematski. Tu se, na primjer, nalaze iscrpni podaci o popravcima i dogradnji utvrđenih gradova: Požege, Gorjana, Mileševa, Travnika, Kobaša i drugih. Od 179. do 210. stranice evidentirana je izgradnja lađa u zborničkom sandžaku koju ovdje objavljujem.

عن خزانه عامره فی ۱۸ عن جزیه کبران ولایت تنمه
 رمضان سنه ۹۴۴ سمندرہ عن واجب سنه ۹۴۴
 ۵۰۰۰۰ ۸۰۰۰۰

عن تحویل محمد امین مملحہ درخت

۳۰۰۰۰

وضع من ذلك ۱۶ ۰۰۰۰

الاجارات ۱۵۵۴۹۰

[۱] ^⑩ بجهت اجرت نجاران . [۲] بجهت اجرت قالقنجان
 ۲۷۶ نفرا ۷۰۵۱۸ [۲] بجهت اجرت قالقنجان
 ۱۵۷۹۲ نفرا ۱۴۸

[۳] بجهت اجرت حدادان [۴] بجهت اجرت بالتهجیان
 ۱۰۶ نفرا ۲۶۷۱۲ [۴] بجهت اجرت بالتهجیان
 ۷۴۶۴ نفرا ۳۱۱

[۵] بجهت اجرت کورکجیان ^⑪ [۶] بجهت اجرت کومرجیان
 ۵۰ نفرا ۸۴۰۰ [۶] بجهت اجرت کومرجیان
 ۶۸۸۳ نفرا ۴۳

[۷] بجهت اجرت عربہجیان ^⑫ [۸] بجهت اجرت نوبتجیان
 ۲۳۷ نفرا ۱۷۱۴۰ [۸] بجهت اجرت نوبتجیان
 ۱۳۷۶ نفرا ۳۳

[۹] المبیعات کہ بہا ۶

محاسبہ اخراجات مہمات کشتیہا ^⑨ اسب در لوا ازورنیق
 نزد قلعه نوه ساخته شد بر موجب فرمان عالی بمعرفہ مولانا

^۹ Pisar je ovdje perz. riječ: کشتی (= lađa) na nekoliko mjesta napisao کشت (bez posljednjeg dugog vokala (ي) što je pogrešno.

^{۱۰} Brojevi su ovdje dodani zato da bi se mogao lakše komparirati

redosljed u kasnijem analitičkom popisu radne snage.

^{۱۱} U izvoru napisano: کورکجیان što nije pogrešno; običnije je, međutim, pisanje kao gore.

^{۱۲} U izvoru: عربہجیان; treba: عربہجیان.

محيي الدين قاضي سربره نيجه وبمباشرت حسن عن چاوشان
درگاه عالی عن ۲۲ شوال سنه ۹۴۴ الى ۱۴ ذى القعدة
سنه منه

اصل مال ۱۶۰۰۰۰

عن امانت مملحه درخت عت جزیه افلاقان قضاء بکوردن
تسليم بحسن چاوش عن تسليم بحسن چاوش عن يد
يد محمد امين مملحه اسکندر خراججی^(۱۳) قضاء مزبوره
مزبوره ۳۰۰۰ ۸۰۰۰۰

از درگاه عالی خود نقد است

۵۰۰۰۰

وضع [من] ذلك^(۱۴)

- [۱] اجرت نجاران عن تاريخ المذكور^(۱۵) الى تمام ۷ هفته ...
[۲] قالقنچيان عن ۱۳ ذى القعدة الى تمام ۴ هفته ...
[۳] آهنگران عن ۲۲ شوال سنه مزبوره الى تمام ۷ هفته ...
[۴] جنکيان^(۱۶) عن ۲۲ شوال سنه مزبوره الى تمام ۷ هفته ...
[۵] کورکجيان عن ۲۲ شوال سنه مزبوره الى تمام ۷ هفته ...
[۶] کومرچيان عن ۲۲ شوال سنه مزبوره الى تمام ۷ هفته ...
[۷] عربه جيان عن ۲۳ ذى القعدة^(۱۷) سنه مزبوره الى تمام ۳ هفته

¹³ U izvoru: خراججی; treba: خراججی.

¹⁴ U izvoru: وضع ذلك; treba: وضع من ذلك.

¹⁵ U izvoru: عن التاريخ المذكور
treba: ili عن تاريخ المذكور

عن التاريخ المذكور.

¹⁶ Vidjeti bilj. 33.

¹⁷ U izvoru: القعدة; treba:

ذی القعدة

¹⁸ U izvoru: اشلد کلر نصکره

treba: اشلد کلر ند نصکره

طایفه مزبوره بر موجب امر عالی یکرم بش کون مقداری
ایمهجی طریقله طوارلریله باجمعهم کلوب اشلد کلرند نصرکه⁽¹⁹⁾
برای نانی بو مقدار مبلغ خرج و صرف اولندی . . .

[۴] بالتهجیان عن ۲۲ شوال سنه مزبوره الی تمام ۲ هفته
اشبو طایفه بر موجب امر عالی ایمهجی طریقله کندو
بالتلریله بر آی مقداری اشلد کلرند نصرکه برای نانی ایکیشر
آچه یومیه تعیین اولنوب ایکی هفته اجرت ویرلندی . . .
[۸] نوبتجیان عن ۱۶ ذی القعدة سنه مزبوره الی تمام ۳ هفته

در بیان اکسران و آهن خام

جمعا بارکیر	خام دمر	قنطار استانبول	دفا خام دمر
۴۱	قنطار	وقیه	قنطار استانبول
	۱۰۹	۱۴ ۱/۲	قنطار لدره
			۶۷ ۵۸
مسار نورنک ⁽¹⁹⁾	قنطار استانبول	مسار چیزیک ⁽²⁰⁾	قنطار استانبول
۱۸۹		۵۰	
دفا آهن خام	قنطار استانبول	چلیک	قنطار استانبول
۲۴		قنطار ۳	
اوستوب ⁽²¹⁾ بار عدد	۳۵	کشتی عدد	۱۰۰
بهر بار فی	۱۵	بهر کشتی	
قیمت	۵۲۵	آرشین	۲۱

¹⁹ Nije jasno. Vjerovatno perz. složenica نورنک, kako sam stavio dijakričke tačke (renk = boja; vrsta), što bi značilo nova vrsta (= klinци nove vrste, nove tipe?).

²⁰ Vjerovatno چیزیک (perz. sitan, malen) ili چیزیک (perz. zacrtan, zaporen) = klinци sitni, odnosno klinци zaporeni?

²¹ Riječ: اوستوب je očito naša riječ (od gl. ustupati) = ustup, kućine (od lana ili konoplje).

²² U izvoru napisano kao اما. U stvari, pisar je tako napisao riječ ادمه (= dem za zauzdavanje konja).

د من عدد ريسمان كشتى عدد ۱۰۰ رشمه عدد ^(۲۲) جكيچ عدد
 ۱۰۰ قيمت ۱۰۰ ۵۰ ۱۰۰۰
 بورغى عدد ۶۰

ما فى تلك الدفاتر حرر بمعرفة
 الفقير محمد بن حسين المولى بسربرهنجه

[Prevod:]

Stiglo 26. muhar rema 945. godine²²

- (179) Sumarni obračun rashoda o izgradnji carskih lađa u zborničkom sandžaku pod rukovodstvom Hasana, čauša Visoke Porte — neka vječno bude uzvišena — od 22. ševala 944 (24. III 1538) godine do 14. zilhidže (14. V 1538) iste godine, na osnovu popisa i pisma Mevlana Muhjiddina, kadije u Šrebrenici. Zavedeno 27. muharrema 945 (25. VI 1538) godine.

Faktički
100 lađa

Osnovna sredstva = 160.000 [akči, i to:]

[1] Od carske blagajne sa 18. ramazana 944 (18. II 1538) godine = 50.000 akči,

[2] Od hrišćanske džizije pridodatog područja smederevskom sandžaku, za 944. godinu²³ = 80.000 akči,

[3] Od obračuna (*taḥvīl*) Mehmeda, emina »solane na drvo« (tuzlanske) = 30.000 akči.

Od iznosa 160.000 akči isplaćeno je = 155.490 [akči,²⁴ i to:]

[1] Za plaće stolara (neccar)²⁵ — 276 nefera = 70.518;

[2] Za plaće oklopnika (kalkanci)²⁶ — 148 nefera = 15.792;

[3] Za plaće kovača (haddad) — 106 nefera = 26.712;

[4] Za plaće sjekača (baltaci) — 311 nefera = 7.464;

²² Na lijevom gornjem uglu pisar je sitnim slovima zabilježio kada mu je predmet stigao, koji je, kako se vidi, sutradan zaveo u defter.

²³ Hidžretska 944. godina počinje 10. VI 1537, a završava 29. V 1538.

²⁴ Zbir sabranih donjih stavki iznosi = 155.085.

²⁵ Neccar = majstor koji radi sa drvenom gradom; stolar, tišler.

²⁶ Kalkan = oklop, pancir; kalkanci = zanatlija koji izrađuje oklope. Njihova zadaća sastojala se ovdje, vjerovatno, u tome da izrađuju potrebni okov za lađe.

- [5] Za plaće veslara (kürekci)²⁷ — 50 nefera = 8.400;
 [6] Za plaće ugljara (kömürcü) — 43 nefera = 6.883;
 [7] Za plaće prevoznika (arabaci)²⁸ — 237 nefera = 17.940;
 [8] Za plaće čuvara (nevbetci) — 33 nefera = 1.376;
 [9] Za nabavku (materijala) čija je vrijednost...²⁹ □

(180)

(Detaljni) obračun rashoda o izgradnji lađa za konje u zvorničkom sandžaku, koje su — na osnovu carske zapovijedi, a pod nadzorom srebreničkog kadije Mevlana Muhjiddina, i rukovodstvom mubašira Hasana, čauša Visoke Porte — proizvedene kod tvrđave Novi, od 22. ševala 944 (24. III 1538) godine do 14. zilhidže (14. V 1538) iste godine.

Osnovna sredstva = 160.000 [akči, i to:]

- [1] Od emaneta solane na drvo^{29a} predao čaušu Hasanu Mehmed, emin spomenute solane = 30.000,
 [2] Od iznosa vlaške džizije u šabačkom kadiluku predao je Hasanu čaušu Iskender, haračlija spomenutog kadiluka = 80.000,
 [3] Od same Visoke Porte, u novcu = 50.000.

Rashodi:

[1] Za plaće nedžara, od spomenutog datuma do navršetka 7 sedmica:

Isa, reis — 6 dana [u sedmici], svaki dan po 12 [akči]; Mehmed, odabaša — 6 dana, svaki dan po 10 [akči];³⁰ Uglješa, graditelj (*mi'mar*) 12; Radovan, kalkandžija 10; Husejn, Abdulaha 6; Milašin Radojić;³¹ Tvrđosav, Bojka; Radoj, Olivira; Radoje Grčilović; Vujica, Vukmana; Jovan, Todora; Radiš, Petka; Dragašin; Radosav, Milka; Dragaš[in], Vojina; Ejnebegi, Širmerda; Alagöz, Abdulaha; Husejn, Mustafe; Cvetko, Oukmira; Vučić, Radoja; Radojin, Smiljuna; Nikola Milojić; Bojko Milojić; Vukman, Matka; □ Nikola, Dujina; Pavko, Došana; Miloš, Milosava; Radešin Matić; Dobrosav, Drageša; Dujin; Pavko, Došana; Miloš, Milosava; Radešin Matić; Dobrosav, Drageša; Jusuf, Abdulaha; Radosav, Matić; Miloje, Milovana; Mileta Vukojić; Nikola Miločević; Vidoje, Dobrinka; Nikola, Radosava; Vukmir Vukčević; Novak, Radovana; Grbić, Radoje; Lazar, Petka; Milko, Radivoja; Alija, Abdulaha; Vukosav, Vukmira; Đuro, Radmila; Miloš, Vojina; Vukmir, Radoja; Radovan,

(181)

²⁷ Kürekci = majstor koji izrađuje vesla.

²⁸ Zaposlena radna snaga sa teplećom stokom.

²⁹ Iznos nije zabilježen. Međutim, razlika između zbira navedenih stavki i gornje cifre (155.490) iznosi 405.

^{29a} Tako su u najranijim izvorima nazivane dvije tuzlanske solane.

³⁰ Redoslijed imena ide vodoravno. U svima daljim podacima o dnevnicama u izvoru se ponavlja: »šest dana«, tj. da se radi 6 dana u sedmici, što je ispušteno. Dalje je bilježena samo visina dnevnice.

³¹ Svi daljnji u ovoj grupi imaju dnevnicu po 6 akči, zato dalje nije bilježena ta cifra.

- Radaša; Vukosav, Vladka; Murad, Alagöza; Vlče, Radoja; Dragojle, Vojina; Milorad; Andrija, Marka; Nikola, Radoja; Jančika, Vukca; Bali, Mahmuda; Jovan, Mihe; Bogdan, Radovana; Nenad, došlac; Mihal, Radoja; Radoje, Vučehne; Mihač, [iz] Nočaj[a]; Nikola, Rajina; Petko, Radula; Strahinja, Radoja; (182) Jakov, Mijata; Miloš, Kotle; Drageš, Miloša; Marko, Bojina; □ Radica, Radoja; Radiš, Kostadina; Radosav, Milka; Koje Mihović; Jovan, Vukića; Vukić Janjić; Zarko Mihović; Radica, Petra; Kasim, Abdulaha; Marko, Bojana; Radoj, Vukašina; Drageš, Stanka; Alija, Abdulaha; Radica Vukalović; Radosav, Radoja; Matejin Radotić; Alagöz Sivričić; Pava, Bojina; Husejn, Hizira; Miloš, Rakčina; Janko, Radice; Radenko, Miloša; Radiša, Radice; Ljubenko, Jovana; Vuk, Dobroja; Boško(?), Vukasa; Miloš Đurić; Dimitar, Boženka; Nenad, Pavla; Vujica, Miladina; Vojin, Radovana; Jovan, Jovaniša; Miloš, Radina; Vukman, Hrvojina; Matijaš(?), Radice; Iskender, Abdulaha; Radosav, [iz] Ohrid[a]; Jovaniš, Radoja; Radenko, Radoje; Đuro, Radice; Petko, Olivira; Voje, Radoja; (183) Bajezid, Abdulaha; Vuk Bogačić; Radica, Radiše; □ Radovan, Bojka; Radenko Perinčić(?); Husejin, Alagöza; Ferhad, Mahmuda; Radosav, Milojina; Pavin, Pajina; Nesuh, Karagöza; Radman, Vukala; Demir, Abdulaha; Grbić, Borka; Derviš, Karagöza; Jusuf, Abdulaha; Nenad, Radoja; Marko Stančić; Tijak, Cvitka; Sulejman, Abdulaha; Niko, Stepana; Miloš, Vranka; Daniša, Radosava; Radosav, Matijaša; Jakov, Radiše; Božidar, Vlatka; Dragojle, došlac; Iskender, Abdulaha; Jovan, Dujana; Radoj Miletić; Miletić, Vukosava; Jovan, Dragoja; Jovan, Vukosava; Ranko Mihoković; Grbić, Obrada; Radoje, Radoja; Darinko Milojić; Živko, Kostana; Grgur, Jovaniša; Grgur, Rajisava; Murad, Ismaila; Pašajigit, Mahmuda; Marko, Bogdana; Alija, Abdulaha; Mihail, Vladka; (184) Radosav, Tomaša; Marko, Pribuda; Marin Matić; Marko Vladinić; □ Pavo, Milutina; Vukman, Radoje; Pavo, Vladetić; Miloš, Radasa; Jarko, Vladisava; Đuro, Milojina; Mehmed, Hamze; Stepan, Vojina; Dragojle, Stepana; Radica, Radoja; Matija, Vukoja; Mehmed, Iskendera; Ferhad, Alije; Vučeta Radinić; Alija, Hasana; Skrvisav, Bojka; Radosav, Petka; Vukac, Đurina; Vojin, Hranka; Radman, Milka; Ismail, Hasana; Janko, Radina; Nikola, Đure; Radovan, Milke; Mustafa, Abdulaha; Radica Vukić; Ismail, Abdulaha; Jovan, Ranka; Milan, Jure; Dorman Petrović; Radoj Ridinić; Vladko, Radosava; Vrbaš, Uglješ; Novak, Vuka; Novak, došlac; Radenko Vulić; Stepan, Vukašina; Radica, Vuka; Radoj, Vlatka; Lazar, Vukmana; Radovan Radinić; Jusuf, Abdulaha; Vuk, Radovana; Radoje, Vukmira; Radenko, Radosava; Mihal, Vukića; □ (185) Hamza, Alagöza; Nikola, Vukosava; Radiša, Radosava; Božić, Poljaka; Iskender, Abdulaha; Ljuboj(?), Božidara; Bojan Malterić; Radman, Dragojla; Husejn, Alagöza; Hasan, Mahmuda; Husejn, Mahmuda; Ahmed, Mahmuda; Ilijas, Alije; Ferhad, Alagöza; Alija, Iskendera; Mahmud, Abdulaha; Rajak, Radovana; Đuro, Božnjača(?); Milan, Vlatka; Stanoje, Vukosava; Ömür, Hamze; Bali, Demirhana; Radoj, Petrača; Dragić Radonić; Radosav Radonić; Tomaš, Toše; Milan, Rajaka; Jovan Vukić; Davud, Jakuba; Mahmud, Ahmeda; Radosav, Vukmana; Marko, Vjekolaza; Vukoš, Marka; Radica; Vojin, Tomka; Đura, Jovaniša; Radica, Milosava; Vukašin, Pavka; Vuk, Radoja; Vukodrag, Vuka; Miloš, Božić; Vukadin, Radosava; Novak, Radoša; Vojin, Vuka; Alija, Husejna; □ (186) Miloš, Rajice; Marko, Radice; Voje, Bojka; Nikola, Milaša; Marko, Radešina; Radoje, Nikole; Radoj Rajić; Radosav, Đurina; Stepan, Vuka; Voje, Bojka; Radosav Rajić; Petar, Stepana; Nikola, Vučehne; Bojko, Ranka; Boriša Bojanić; Radosav Vlajović; Radoj, Vukadina; Jovaniš, Radaka; Pavo, Mihala; Pavko, Obrada; Stepan Đurić; Dragoje, Radice; Milan, Radina; Radosav, Đurina; Vukadin, Bugarina; Dragaš, Radosava; Vukoj, Vojina. □

[2] *Kalkandžije [dnevnic], od 13. zilka'de [13. IV] do navršetka 4 sedmice:*

- (187) Atmadža 7, Pervane 5, Hasan 5, Vojin 5, Đuro 5, Daniš 5, Mezd 5, Martin 5, Nikola 4, Jusuf 4, Grgur 4, Jovan 4, Alagöz 4, Toša 5, Vučehna 4, Radosav 5,

- Jovan 4, Bali 5, Stepan 5, Vojin 4, Džafer 5, Pavko 4, Vukdrag 5, Drageš 4, Milosav 5, Hamza 5, Jusuf 5, Milaš 4, Vukac 5, Bogaković 5, Vuk 5, Dapče 4, Bali 4, Vuk 5, Mehmed 5; Iskender, Junusa 5; Radica 4, Mihal 5, Nenad 4, Marko 4, □ Vojin 4, Alagöz 5, Mustafa 5, Miloš 4, Ajdin 5, Ferhad 5, Miloš 5, Matija 4, Nikola 5, Radivoj 5, Nikola 5, Ferhad 5, Vukdrag 4, Radosav 5, Boško 5, Drageš 5, Bali 5, Torli 4, Vukosav 5, Bali 5, Harak 4, Radica 5, Grbac 5, Husejn 4, Niko 5, Vukoj 4, Radosav 4, Aleksa 4, Vojin 4, Matija 4, Bojko 5, Stepan 5, Bogoje 5, Ejnehan 4, Grbac 4, Radica 4, Paval 4, Mehmed 4, Ferhad 4, Todor 4, Marko 5, Mitar 4, Radenko 4, Radovan 4, Radica 4, □ Grbac 4, Vuk 4, Obrad 4, Bojko 4, Novak 4, Pavko 5, Radica 4, Mitrašin 4, Hrebeljina 4, Radihna 5, Radovan 5, Radica 4, Pavin 4, Vuk 4, Novak 4, Pavin 4, Ibrahim 4, Vuk 5, Ismail 5, Radihna 4, Grbić 4, Radašin 4, Radosav 4, Jovan 4, Grgur 4, Matijaš 4, Radoje 4, Đure 4, Petar 5, Husejn 5, Bajezid 5, Ferhad 5, Đure 5, Milan 5, Marko 5, Stojan 5, Bojko 4, Vukdrag 4, Vuk 5, Nikola 5, Mezid 4, Radman 4; Zubac, došlac 4; □ Radosav 5; Jovan, došlac 4; Jovaniš 4; Miloš, Radovana 4; Dabiš 4, Örmür 4, Nesuh 4; Stepan, Vladimira 5; Jovan 5; Pavko, Radovana 5; Milan 5; Iskender, Abdulaha 4; Blaž, Radosava 4; Radovan 4, Nesuh 4, Mehmed 4, Ali 4, Radovan 4; Jovan, Nikole 4.
- (188)
- (189)
- (190)

[3] *Kovači (āhengerân), od 22. ševala spomenute godine do navršetka 7 sedmica:*

- Vukac, kovač 7; Stepan, Nikole 7; Vučina, kovač 7; Alija, Abdulaha 7; Radica Đurić 6; Nenad, Vukmana;³² Hranislav Milojić; Matija Milović; Husejn, Dogana; Mahmud, Nesuha; Jovan, kovač; Mustafa, Mahmuda; Jovan; Pavko, Nike; Mustafa, Alije; □ Đuro; Radoj Vukodović; Beran, Rajice; Evrenos, kovač; Mustafa, Hamze; Ajdin, Ibrahima; Hamza, Širmerda; Ejnehan, Hoškadem; Radman, Ratović; Stepan, Božidara; Božidar, Radice; Evrenos; Vukan, Radice; Vujica, Vojina; Vojac, Vučarina; Novak Dragić; Pavo, Božidara; Kostadin, Rajice; Alija, Jusufa; Nesuh, Alagöza; Vojin, Radovana; Đuro, Ivka; Vuk, Vojina; Novak, Pavka; Radosav, došlac; Alagöz, Abdulaha; Sulejman, Jusufa; Marinko, Radice; Mahmud, Ahmeda; Husejn, Abdulaha; Jusuf, Husejna; Ahmed, Abdulaha; Ferhad, Hasana; Mehmed, Husejna; Mustafa, Ismaila; Murad, Abdulaha; Radonja, Radojla; Radovan, Radana; Stepan Rajić; Radoš Radinić; Mehmed, Husejna; Radoš, kovač; Niko Radić; Bali, Mehmeda; Turhan, Kasima; □ Božinja Borojević; Mahmud, Abdulaha; Ahmed; Boro Grbić; Vučehna Borić; Momčila; Đuro, Uglješe; Radonja, Vlajice; Radonja, Vojina; Vukac, Vučete; Jovan, Radice; Vujica, Mile; Vukman, Vladoja; Miloš, Jovana; Pavin Jagičević; Džafer; Tijak Božić; Hrnjac Radinić; Vukdrag, Jovana; Vučeta Radinić; Dragić Dragičević; Ahmed, Sarajlija; Bajezid, Sarajlija; Husejn, Alije; Husejn, Ilijasa; Hamza, Davuda; Iskender, Abdulaha; Širmerd, Abdulaha; Iskender, Hamze; Ejnehan, Junusa; Hizir, Hamze; Radoje, Radosava; Vučeta, Božidara; Nikola Radonić; Pavo, Marka; Sulejman, Abdulaha; Balija Mehmeda. □
- (191)
- (192)

[3 a *Kovači*] *Cigani (çengiyân),³³ od 22. ševala spomenute godine do navršetka 7 sedmica:*

- Ferhad, Alije;³⁴ Rajica, Mitra; Alija, Oküz; Dogdu; Jovan, Marka; Memija, Iskendera; Mileta, Petra; Vukašin, Jovana; Jakša, Mihaila.
- (193)

³² Svi daljnji u ovoj grupi imaju dnevnici po 6 akći, pa je cifra dalje ispuštana.

³³ Sudeći po tome što je ova skupina u izvoru istaknuta posebnim naslovom, reklo bi se da predstavlja

[5] *Veslari, od 22. ševala spomenute godine do navršetka 7 sedmica:*

- (194) Alagöz, Abdulaha;³⁵ Mehmed, Iskendera; Radiša, Rajana; Radosav, Milana; Ilijas, Jusufa; Martin, Radoje; Ejnehan, Jusufa; Tonko, Mitra; Miloš, Vuka, Sabit, Hizira; Ferhad, Abdulaha; Vukan Vladić; Radovan, Gojmila; Radenko Bilić; Grbac, Radoja; □ Đuran, Pilipa; Vuja, Vukmira; Luka, Rajaka; Radica Grbić; Radaš, Radoja; Đuro, Vladosava; Novak, Jovaniša; Bogdan, Vukašina; Ajdin, Ismaila; Dragaš, Bogca; Radosav, Radice; Elvan, Abdulaha; Demir, Mahmuda; Daniš, Alije; Pirija, Abdulaha; Radosav, došlac; Vuk, Radula; Radosav, Milaka; Vukas, Marka; Milaš, Damjana; Radoj, Vuka; Daniš, Abdulaha; Alija, Nesuha; Vukac, Vlatka; Herak, Vladoja; Iskender, Matijaša; Blaž; Luka; Vukašin; Širmerd; Radosav; Strahinja Radonić; Vučić, Vlatka; Dragoje, Radice; Radovan, Radula. □

[6] *Ugljari, od 22. ševala spomenute godine do navršetka 7 sedmica:*

- (195) Ivko, Radaka 4; Miloš 4; Ferhad 4; Jovan 4; Ivan 4; Daniš 3; Alija 3; Mihal 3; Đuro 4; Stanko 4; Vuk 4; Radman 4; Vukša 4; Bojko 4; Mihal 4; Ljupko 4; Katiša 4; Mustafa 4; Alija 4; Vlad 4; Radko 4; Vojak 4; Vojin 4; Vlatko 4; Vukman 4; Vuksan 3; Radosav 3; Bali 3; Marinko 3; Novak 3; Jakov 4; Jovan 4; Nenad 4; Vukan 4; Hasan, Abdulaha 4; Đuro 4; Dapčo 4; Radoj 4; Radoj, došlac 4; Jovan, Mihaila 4; Niko 4; Petar 4; Nikola, Grgura 4. □

[7] *Prevoznici, od 23. zilka'de [23. IV] spomenute godine do navršetka 3 sedmice.*

- (196) Spomenuta skupina je, na osnovu carske zapovjedi, došla sa teglećom stokom i radila 25 dana kao mobari; po završetku posla toliki iznosi su izdati na ime njihove ishrane:

Davud, Alije + 1 vo, 6 dana [u sedmicil], dnevnicu — zajedno sa stokom — 5 [akči];³⁶ Nenad, Vlada 1 v. — 5; Bojko, Vlatka 1 v. — 5; Radonja Bilić 1 v. — 5; Murad, Abdulaha 2 v. — 7; Bali, Abdulaha 2 v. — 7; Alija, Mehmeda 2 v. — 7; Davud, Alagöza 2 v. — 7; Evrenos, Hamze 2 v. — 7; Ilijas, Nesuha 2 v. — 7; Milak, došlac 1 v. — 7;³⁷ Bojko, Radoja 1 v. — 7; Ömür, Hamze 1 v. — 7; Velija, Jusufa 1 v. — 7; Daniš, Hasana 2 v. — 7; Marko, Radoja 1 v. — 5; Radenko, Radoja 1 v. — 5; Dursun, Husejna 1 v. — 5; Radman, Vukmira 1 v. — 5; Vranjaš, Radoja 1 v. — 5; Radiša, Radiše 1 v. — 5; Marko, Pavla 1 v. — 5; Mihojil, Vuka 2 v. — 7; Mitar, Vukice 1 v. — 5; Radosav, Obrada 2 v. — 7; Jahja, Karagöza 2 v. — 7; Vukoje Milić 2 v. — 7; Husejn, Hamze 2 v. — 7; Radman, Radoja 1 v. — 5; Jakub, Mustafe 1 v. — 5;

zaseban zanat pa je kod čitanja postojala dilema. Najviše ima elementa da se čita *çengiyân*, ali takav naziv ne označava zanat nego *svirače*, odnosno *Cigane*. Razmatrajući dalje to pitanje, uvidjelo se da je to samo podnaslov u popisu *kovača*, te da oni (*çengiyân*) ranije, u sumarnom prikazu izdataka po vrstama zanatlija nisu uopće istaknuti, tj. bili su obuhvaćeni u stavci *kovači*. Naime, u ovom analitičkom obračunu broj *kovača* iznosi samo 97, a broj ovih drugih (*çengiyân*) 9,

što zajedno iznosi 106 nefera, koliki je broj i zabilježen za *kovače*, i što samo tako u potpunosti odgovara iznosu evidentiranih *kovačkih* dnevnica (26.712). To, ukratko, znači da je riječ o *kovačima*, ali *Ciganima*, pa su obadva naziva i stavljena pod jedan broj (3 i 3 a). Inače bi se ovdje pojavila jedna vrsta zanatlija više nego je to u sumarnom prikazu iskazano.

³⁴ Dnevnice iznose po 6, samo Jovan i Jakša imaju po 5 akči.

Todor, Vladka 2 v. — 7; Nikola, Vuکا 2 v. — 7; Mahmud, Mustafe 1 v. — 5; Husejn, Seida 1 v. — 5; Vlatko, Božidara 2 v. — 7; Bartol Vukčević 1 v. — 5; Đuro Mihović 1 v. — 5; Bali, Hamze 2 v. — 7; Markošin, Petra 1 v. — 5; Bajezid, Abdulaha 2 v. — 7; □ Iskender, Husejna 2 v. — 7; Vukdrag, Vlada 1 v. — 5; Milak Vladović 1 v. — 5; Raško, Vladisava 1 v. — 5; Vlatko, Božidara 1 v. — 5; Bajezid, Mustafe 1 v. — 5; Božo, Radojina 2 v. — 7; Memija, Junusa 1 v. — 5; Hamza, Ahmeda 1 v. — 5; Pirija, Sulejmana 1 v. — 5; Abdija, Mehmeda 1 v. — 5; Šahin, Murada 1 v. — 5; Ahmed, Mahmuda 1 v. — 5; Pavko, Radoja 1 v. — 5; Mehmed, Kasima 1 v. — 5; Bajezid, Balije 1 v. — 5; Radul, Radosava 2 v. — 7; Radosav, Virasava 2 v. — 7; Andrija, Jovana 2 v. — 7; Pavo Bogdović 1 v. — 5; Miloš, Marka 2 v. — 7; Jovan, Martina 1 v. — 5; Marko, Dobrašina 2 v. — 7; Pavko, Marka 2 v. — 7; Milko Radovana 2 v. — 7; Milić, Radovana 2 v. — 7; Vukac, Kostadina 1 v. — 5; Radovan, Bogdana 1 v. — 5; Miloš, Radovana 1 v. — 5; Radovan, Vladisava 1 v. — 5; Vukelja, Vuка 2 v. — 7; Kostadin, Milivoja 2 v. — 7; Radoj, Radosava 2 v. — 7; Radoje, Radosava 1 v. — 5; Matija, Vukomila 1 v. — 5; Ranko, Radosava 1 v. — 5; Radun, Milojina 1 v. — 5; Nenad Vučić 1 v. — 5; Matija Radonić 1 v. — 5; Andrija, Pavla 1 v. — 5; Nenad Radinić 1 v. — 5; Miloš, Obrada 1 v. — 5; Jovan, Heraka 1 v. — 5; Radosav, Vučihne 1 v. — 5; Pavo, Vladisava 1 v. — 5; □ Marko Vladović 1 v. — 5; Radoj Vljajčević 1 v. — 5; Milko, Vukmira 1 v. — 5; Vulkan, Radice 1 v. — 5; Radovan, Vladisava 2 v. — 7; Vranjan(?), Anka 1 v. — 5; Vukac, Radoja 1 v. — 5; Ivaniš Radonić 1 v. — 5; Đuro, Cvetka 1 v. — 5; Brajan, Anka 1 v. — 65; Nesuh, Mustafe 1 v. — 5; Murad, Ilijasa 2 v. — 7; Mustafa, Husejna 2 v. — 7; Demir-Alagöz, Ilijasa, 2 v. — 7; Nesuh, Alije 2 v. — 7; Musa, Mahmuda 2 v. — 7; Ejnehan, Kasima 2 v. — 7; Mihač, Anka 2 v. — 7; Đuro, Pavla 2 v. — 7; Vuk, Petra 2 v. — 7; Radman Radić 2 v. — 7; Mihal, Vuка 2 v. — 7; Mahmud, Abdulaha 2 v. — 7; Miloš, Stepana 2 v. — 7; Božić, Pavka 2 v. — 7; Vojin, Vuка 2 v. — 7; Novak, Radosava 2 v. — 7; Milak Radonić 2 v. — 7; Tonko, Rada 2 v. — 7; Radovan, Vladisava 2 v. — 7; Bogdan, Pavka 2 v. — 7; Dragić, Radoja 2 v. — 7; Širmerd, Abdulaha 2 v. — 7; Demir, Mahmuda 2 v. — 7; Gašpar, Grgura 2 v. — 7; Đuro, Vladisava 2 v. — 7; Demir, Muse 2 v. — 7; Matijaš, Božidara 2 v. — 7; Đurak, Milovana 2 v. — 7; Miloš, Đerđeša 2 v. — 7; Vukman Vuković 2 v. — 7; Lazar, Matka 2 v. — 7; Nikola, Vrtoša 2 v. — 7; Vujica, Radana 2 v. — 7; Strahinja, Boška 2 v. — 7; □ Luка Petrović 2 v. — 7; Grgur Vukanović 2 v. — 7; Murad, Mehmeda 2 v. — 7; Jusuf, Abdulaha 2 v. — 7; Ferhad, Abdulaha 2 v. — 7; Hizir, Jusufa 2 v. — 7; Jusuf, Abdulaha 2 v. — 7; Husejn, Abdulaha 2 v. — 7; Hasan, Abdulaha 2 v. — 7; Balaban, Abdulaha 2 v. — 7; Husrev, Nesuha 2 v. — 7; Božidar, Radovana 1 v. — 5; Ferhad, Jakuba 1 v. — 5; Mehmed, Alagöza 2 v. — 7; Mehmed, Hasana 2 v. — 7; Ahmed, Kasima 1 v. — 5; Hasan, Abdulaha 2 v. — 7; Dijak, Miloša 1 v. — 5; Jovan Trbić 1 v. — 5; Radoje, Radovana 1 v. — 5; Dobroje, Radovana 1 v. — 5; Dragaš Dragović 1 v. — 5; Vujica, Miloja 1 v. — 5; Radovan, Milana 1 v. — 5; Boško Bošković 1 v. — 5; Stano Drageša 1 v. — 5; Stepan, Radoja 1 v. — 5; Radan, Vljajina — 1 v. — 5; Radosav, došlac 2 v. — 7; Vujac, Đure 2 v. — 7; Smoljan, Radoja 2 v. — 7; Vuksan, Radoja 1 v. — 5; Pavko Pračić 1 v. 5; Hasan, Hamze 2 v. — 7; Turhan, Ismaila 2 v. — 7; Todor, Stepana 2 v. — 7; Mahmud, Ilijasa 2 v. — 7; Radosav, Vukše 2 v. — 7; Vukosav, Radoja 2 v. — 7; Alija, Hasana

³⁵ Svi imaju dnevnicu po 4 akče; cifra je ispuštana.

³⁶ Tako je svugdje evidentirano, sa razlikom broja volova i, prema tome, sa razlikom u visini dnevnice. Dalje je evidentirano skraćeno, tj. ispuštane su riječi: 6 dana i dnev-

nica zajedno sa stokom, a broj volova bilježen je kraticom.

³⁷ Ovdje, kao i kod sljedeća tri imena, dnevnicu je stavljen 7 akči, iako je u pitanju jedan vo, a ne dva; moguće je riječ o grešci pisara.

- 2 v. — 7; Husejn, Abdulaha 2 v. — 7; Hasan, Hamze 2 v. — 7; Vujica, Đurka 2 v. — 7; Mihović Mijoričić 2 v. — 7; Jovan, Vlatka 2 v. — 7; □ Ilijas, Ajdina 2 v. — 7; Hurem, Junusa 1 v. — 5; Hamza, Hasana 2 v. — 7; Velija, Mustafe 1 v. — 5; Kasim, Karagóza 2 v. — 7; Milan, Obrada 1 v. — 5; Niko, Radenka 1 v. — 5; Đurašin Vranović 2 v. — 7; Vučeta, Đurka 1 v. — 5; Kara-Murat 1 v. — 5; Pavko, Duke 1 v. — 5; Radovan, Milašina 1 v. — 5; Vuk Trbić 1 v. — 5; Hasan, Abdulaha 1 v. — 5; Murad, Alije 1 v. — 5; Vukadin 1 v. — 5; Pavo, Bojina 2 v. — 7; Milko, Vladka 1 v. — 5; Radoje 1 v. — 5; Đurašin, Pave 2 v. — 7; Mahmud, Abdulaha 1 v. — 5; Drageš Vlačić 1 v. — 5; Radoje Radosalić 2 v. — 7; Husejn, Nesuha 2 v. — 7; Tripko, Radosava 2 v. — 7; Andrija, Petka 2 v. — 7; Tripko, Radoja 2 v. — 7; Pavko, Radenka 2 v. — 7; Novak, Mirča 2 v. — 7; Drago Milić 2 v. — 7; Obrad, Vučehne 2 v. — 7; Nesuh, Abdulaha 1 v. — 5; Vlodoj, Pavka 1 v. — 5; Dabrina, Marka 2 v. — 7; Skrvisav Dragić 1 v. — 5; Drageš, Radovana 1 v. — 5; Jovan, Dragče 1 v. — 5; Marko, došlac 2 v. — 7; Vladisav Vukčević 2 v. — 7; Iskender, Abdulaha 1 v. — 5; Đurić, Radula 2 v. — 7; Mihal, Vukca 1 v. — 5; Kara-Hasan 2 v. — 7; Vuk, Drageša 2 v. — 7; Vojin, Vukca 2 v. — 7; □ Radman Račić 2 v. — 7; Vukas, Vukasa 1 v. — 5; Drago, Milka 1 v. — 5; Radosav Trbonjić 1 v. — 5; Drageš, Boženka 1 v. — 5; Đuro, Vučehne 2 v. — 7; Piriya, Alije 2 v. — 7; Mustafa, Abdulaha 2 v. — 7; Ejnehan, Abdulaha 2 v. — 7; Vladko, Radoja 2 v. — 7; Vladisav, Ivka 2 v. — 7; Jovan, Vukosava 2 v. — 7; Radovan, Vukosava 2 v. — 7; Vukica, Radka 1 v. — 5; Vukašin, Radoja 1 v. — 5; Pavko, Radice 2 v. — 7; Nikola, Vojaka 2 v. — 7.

[4] *Sjekači [cjepari]*,³⁸ od 22. ševala spomenute godine do navršetka 2 sedmice.

Ova skupina je, na osnovu carske naredbe, došla sa vlastitim sjekirama da radi mjesec dana kao mobari; određeno je da po završetku posla dobiju na ime ishrane po 2 akče dnevno; isplata je izvršena za dvije sedmice:

- Seferdže, Abdulaha; Mezd, Nesuha; Ejnehan, Seferdže; Vukić, Vlatka; Ahmed, Hizira; Demir, Nesuha; Demir, Hamze; Nikola, Radice; Torlo, Abdulaha; Grbac, došlac; Milonaš, Radka; Stepan, Vuksana; Radosav, Pavla; Miloš, Tripka; Drageš Vujaković; Milko, Vuksana; □ Širmerd, handžija(?); Husejn, Hizira; Vlatko, Novaka; Pavo Tolić; Radica, Gradiše; Tonko, Radula; Bogavica Božić; Mehmed, Abdulaha; Mehmed-Ali, Hizira; Vukašin, Vukmira; Davud, Hamze; Šaban, Davuda; Šaban, Junusa; Turhan, Hamze; Đurko Andoković; Đurko, Stepana; Gojko, Radina; Dražina Obranović; Dragiša, Vukkašina; Vukmir, Dimitrija; Baliya, Hasana; Pavo Vuković; Milosav Momčinić; Vrbaš; Sahin, Davuda; Radica, Vladislava; Radovan, Radovana; Vuk, Vlatka; Dragić Vukića; Vrbaš, Rada; Prvoša, Radenka; Baliya, Mehmeda; Miloš Radović; Milosav, Vučić; Dragoje, Vojina; Mehmed, Abdulaha; Ferhad, Abdulaha; Radonja; Vujica Radolić; Vilko, Radoja; Nenad, Radice; Nenad Božić; Matijak, Vukca; □ Matija Vladić; Grgur Radonić; Evrenos, Ferhada; Hamza, Alagóza; Alija, Bajezida; Bridko, Dobrašina; Mihal Vukić; Radan, Vukca; Đurko Radonić; Daniš, Abdulaha; Vukić, Božidara; Alija, Širmerda; Baliya, Abdulaha; Alagöz, Mustafe; Hasan, Abdulaha; Jovan, Ranka; Herak Radović; Luka, Vukasa; Radiša, Nikole; Matija Divić; Blaž, Radosava; Vojin Vladović; Husejin, Abdulaha; Radiša, Jovana; Baliya, Abdulaha; Hasan, Hizira; Velija, Husejina;

³⁸ Kako se vidi, redosljed je ovdje poremećen u odnosu na ranije sumarno navođenje zanatlija. Sje-

kači su bili zabilježeni na četvrtom mjestu.

- Memija, Abdulaha; Vukoj, Radoja; Stepan Marka; Martin Radonić; Jusuf, Abdulaha; Iskender, Abdulaha; Grgur, Marka; Husejn, Hamze; Meziđ, Iskendera; Pavo; Stepaš, Ročka; Stanko, Vraneša; Bridko Radonić; Mehmed, Kasima; Elvir; Miloš, Gordana; Iskender, Abdulaha; Petko, Ratka; □ Rustem, Mustafa; Iskender, Abdulaha; Meziđ, Davuda; Husejn, Hasana; Radosav Radoković; Đuro, Jovana; Mehmed, Alije; Miloš, Radka; Miloš, Dujka; Vujica, Todora; Pervane, Abdulaha; Radovan Dragić; Vukman; Vukman, Goste (?); Andrija, Marka; Ilijas, Abdulaha; Vukić, Radice; Nenad, Poljakov; Murad, Alagöza; Cvetko Vukić; Radosav; Vuksan, Strmca; Nikola, Vlatka; Grbac Milić; Vuk Mihović; Cvetko, Radoja; Dragoje; Milak, Miloja; Ismail, Abdulaha; Vukdrag, Ivka; Radosav Dragić; Radosav, Pavla; Marko Osavić; Radoj, Dimitra; Sadija, Junusa; Mehmed, Abdulaha; Milosav, Dobrivoja; Nenad, Đorđa; Radiša, Vukašina; Ibrahim, Hamze; Radica, Vučića; Dragiša Vlatković; Mileta, Jovana; Mahmud, Abdulaha; Dragić Vuković; Jovan Dragić; □ (204)
- Radin, Vuka; Jovan, Radovana; Vukdrag, Nikole; Ferhad, Alije; Strahinja, Radovana; Dragoje, Milaka; Cvetko, Todora; Drageš, Petra; Ahmed, Abdulaha; Radman, Rajice; Radman, Stepana; Cvijašin Obilić; Petko, Radice; Pavin, Živka; Drageš, Pavka; Tolić, Vukca; Demirhan, Sulejmana; Vučić Vukotić; Nenad Radonić; Jovan Radonić; Vuk, Stanka; Vuk, Drageša; Novak Hranić; Mileta Radonić; Vukosav, Hranka; Vuksan, Elvira; Vuk Trkčević; Đurko Mirković; Jovaniš, Tvrdka; Grbac, Radovana; Hasan, Jusufa; Jusuf, Ilijasa; Demir, Iskendera; Demir, Radonje; Ranko, Tonka; Nikola, Vuka; Marko, Vlatka; Bogdan Perkoć; Milan Radonić; Mitar Radonić; Stanko, Tonko; Cvitko, Vukasa; Petko, Stepana; Radenko, Marka; Jovan, Marka; □ (205)
- Vukdrag Radonić; Dobrisav, Hraniše; Vučehna, Pavka; Vojin, Đurka; Vojin Mirković; Radiša, Pavka; Radonja, nošlac; Radivoj, Miloša; Cvetko, Nikole; Pavin, Vukmira; Mileta, Radovana; Đura, Radovana; Bojko Radonić; Kostadin Radonić; Vukmir, Sajina; Živko, Radoja; Nikola, Dujina; Đurić, Novaka; Radoj, Vukadina; Obrad Dragović; Nikola Antović; Herak Vladović; Nikola, Trače; Mihal Đurić; Mileta, Vukoja; Radiša, Rajaka; Radoje Petković; Mitar, Vladisava; Nikola, Radka; Jovan Vukočević; Radolja, Vojina; Petoje, Petra; Grbac, Dobroja; Vuk Stanić; Radoš, Kostadina; Radosav, Nikole; Aleksa Vučković; Zarko Mihović; Vukić Janić; Vuk, Petra; Vujica, Kostadina; Pavko Matić; Jovaniš, Dimitrija; Vukmir Mihović; Jovan Mihović; □ Vuk Dojčević; Stepan, Vladka; Ilija Radočević; Vuk Milić; Marko Vladović; Vuk, Milka; Novak Radonić; Dragoš Jovanić; Radoj, Cvetka; Milan, Milovana; Radovan Novaković; Marko, Radovana; Rado, Radoja; Stoje, Ojana(?); Mitrašin, Rosana; Cvetko, Radice; Draž, Jovana; Milan, Kosanice; Đurko Petrović; Jovaniš Drčilović; Vojac, Radovana; Radovac Milojić; Jusuf, Ilijasa; Mehmed, Abdulaha; Balija, Hasana; Skomljen Radojević; Vuksan, Mihaća; Vukdrag, Mihala; Milak, Milojina; Vrhoje, Radice; Dragić Vukočević; Đorđoje Petković; Nikola Radonić; Jovan, Radovana; Jovan Kojić; Bojko, Bokoše; Dragiša Elvira; Miloš, Vojiše; Nenad, Novaka; Anto Pavić; Vukić, Radice; Radosav Ivković; Davud, Hamze; Vukić, Vlatka; Radica, Radosava; □ Krvosav, Vrbaša; Stanivoj Dobronić; Vukša Đurka; Stančo, Borka; Dragoj Đurić; Radman Dragić; Jovan, Milka; Iskender, Nesuha; Miho, Božidara; Mihal, Vučića; Vukoje, Radoja; Pavo Milić; Martin, Jovana; Miloš Mirković; Andrija, Drakše; Vukman, Božidara; Mateša, Đure; Grgur, Bogdaša; Vojin, Vukmana; Đurko, Mateše; Borić, Milaka; Todor, Stepana; Vujica Đurić; Vilak, Novaka; Herak, Jovana. (206)
- (207)

[8] Čuvari, od 16. zilka'de [16. IV] spomenute godine do navršetka 3 sedmice:

- Ferhad, Atmadže;⁹⁹ Mihal, Radovana; Vuksan, Rajana; Radica, Stanka; Rađa, Radana; □ Vuksan, Rajice; Nikola, Jovana; Grbac, Radaka; Radovan Radić; Dragoje, Pavka; Radovan, Vuka; Pervane, Junusa; Iskender, Junusa; Ilijas, Jusufa; Nesuh, Iskendera; Jusuf, Hamze; Meziđ, Husejna; Turali, Alije; Hizir, (209)

Atmadže; Balijs, Hasana; Ejnebeg, Alije; Petko, Todora; Grbac, Marka; Vojin, Rajice; Bogoje, Stepana; Ejnehan, Jusufa; Radoj, Ivka; Ferhad, Jusufa; Vojin, Radoja; Isa-Bali, Sulejmana; Jovan, Živanka; Pirijsa, Hamze; Bajezid, Jakuba.

[9] O [utrošenim] čavlina i neobrađenom željezu:

- Tovarnih konja, ukupno = 41;
 neobrađenog željeza, u istanbulskim kantarima = 109 kantara i 14 1/2 oka;
 ponovo, neobrađenog željeza, u istanbulskim kantarima = 58 kantara i 67 ledri;
 čavala nove vrste [up. bilj. 18], u istanbulskim kantarima = 198;
 čavala sitnih [up. bilj. 19], u istanbulskim kantarima = 50;
 ponovo, neobrađenog željeza, u istanbulskim kantarima = 24;
 (210) čelika, u istanbulskim kantarima = 3 kantara; □
 kučina od lana i konoplje, u tovarima = 35, po tovaru 15 akči, vrijednost = 525;
 lađa = 100, svaka dužine po 21 aršin; kormila = 100;
 užeta za lađe = 100, vrijednost 100; đemova [za zauzdavanje] = 1000; čekića = 50; burgijsa = 60.
 (Kadijsina ovjera):

Ovo što se nalazi u tim popisima zavedeno je u prisustvu poznatog Mehmeda, sina Husejnova, zamjenika kadije u Srebrenici.

**

Iz gore prezentirane dokumentacije proizilazi da je novsko brodogradilište radilo planski, a prema konkretnim zadacima. Za ostvarivanje postavljenog zadatka bila su prvenstveno pronađena potrebna sredstva, zatim je bio imenovan odgovorni rukovodilac. Pri tome je srebrenički kadija, kako se čini kao mukata-nazir za sve mukate u sjeveroistočnoj Bosni, bio nadležni sudski nadzorni organ. Po završetku jednog, dolazio je, prema potrebama, drugi projekat sa istom finansijsko-pravnom procedurom. Budući da su državne potrebe za riječnim lađama bile stalne i velike, može se pretpostaviti da su ovakva brodogradilišta u povoljnim vremenskim uslovima (ljetni mjeseci) radila uglavnom kontinuirano. A kako se vidjelo, projekat izgradnje 100 lađa za prevoz konja u ljetu 1538. godine bio je upravo kampanjski, trajao je svega sedam nedjelja, tj. 42 radna dana.

Kako se vidi, ovo brodogradilište zapošljavalo je u to vrijeme 1.204 čovjeka, tj. obuhvatalo je osam vrsta zanatlija i radnika. Najbrojniji su bili sjekači ili cjepari (311), zatim nedžari (276), prevoz-

⁹⁹ Čuvari su svi imali dnevnicu po 4 akče; cifra ovdje nije zabilježena.

nici (237), kalkandžije (148) i kovači (106), pa veslari (50), ćumurđije (43) i stražari (33). Od tih, jedna polovina se morala nalaziti u samom radilištu, tj. prave zanatlije: nedžari, kovači, kalkandžije, veslari, kao i čuvari; ukupno 612 ljudi. Ostali (sjekači, prevoznici i ćumurđije) bili su faktički pomoćni radnici brodogradilišta; obavljali su drvenu građu i ugljen.

Po svojoj strukturi bilo je to, uglavnom, domaće stanovništvo, hrišćansko (katoličko i pravoslavno) i muslimansko. Na muslimane je otpadao u različitim zanatima različit procenat; najviše kod stražara i kovača oko 1/2, a najmanje kod ugljara 1/7, zatim kod prevoznika oko 1/3, kod sjekača, kalkandžija i veslara oko 1/4 i kod nedžara nešto manje od 1/5. Dobar procenat je otpadao na pripadnike muslimanskog stanovništva u prvom koljenu, jer je proces islamizacije bio upravo u toku. Hrišćansko porijeklo bilo je redovito sakrivano aufemističkim imenom oca, Abdullah (= Božiji rob), a samo u jednom slučaju je ono istaknuto kod veslara Iskendera, sina Matijaševa. Kako se vidjelo, kod nekih grupa (kalkandžije i ćumurđije) evidentirano je samo lično ime (a ne i ime oca), pa tu proces islamizacije nije uočljiv. Zatim, među stražarima (od kojih 17 hrišćana, a 16 muslimana) muslimanima nije bilo ni jednog sa hrišćanskim ili aufemističkim imenom oca, tj. svi su bili muslimani iz drugog ili trećeg koljena. Od evidentiranog ukupnog broja muslimana, na muslimane sa vidljivim hrišćanskim porijeklom otpala je 1/3 kod nedžara, sjekača i veslara, 1/4 kod prevoznika i 1/5 kod kovača.

Te zanatlije su, uglavnom, potjecale iz gradskih naselja sjeveroistočne Bosne, koja su upravo bila počela svoj brži urbani razvitak (Zvornik, Srebrenica, Tuzla Donja i Tuzla Gornja). Bio je, svakako, po koji majstor iz udaljenijih gradskih naselja. Za dvojicu kovača, Ahmeda i Bajezida, istaknuto je da su Sarajlije, a za dvojicu nedžara da su: Mihač iz Nočaja i Radosav iz Ohrida, dok su kod svih kategorija evidentirani »došlaci«. Nalazi se i poneko arbanasko ime, npr. Miloš, sin *Derđaša* (arabadžija). Ostala radna snaga potjecala je iz okolnih nahija; najvjerojatnije je bila mobilisana na području cijelog zvorničkog kadiluka, kao što je bio slučaj sa veslarima, što ćemo vidjeti kasnije. Zatim, ovo brodogradilište je, svakako, imalo stalnu vezu sa ostalim bližim riječnim brodogradilištima u smislu eventualne potrebe za majstorima i materijalom.

Dnevnice majstora i radne snage kretale su se prema kategorijama, od 2 do 12 akči. Najviše dnevnicu imali su kovači i nedžari, i to: obične zanatlije po 6, dok su organizacioni i stručni rukovodioci u tim zanatima imali veće. Kod nedžara kao takva ističu se četiri čovjeka, i to kao organizacioni: reis po 12 i odabaša po 10 (obadva muslimani) i stručni: mi'mār po 12 i kalkandžija po 10 (obadva hrišćani). Posljednja dvojica i ne spadaju među nedžare. Kod kovača se ističu prva četvorica evidentiranih, po 7 akči. Najniže dnevnicu imali su sjekači građe, po 2, zatim ugljari po 3 i 4,

veslari po 4, kalkandžije po 4 i 5, te prevoznici građe, i to oni koji su radili s jednim volom po 5, a oni sa dva vola po 7 akči.

I podaci o visini dnevnica u to vrijeme vrlo su važni. Samo, koliko su te dnevnicе predstavljale realnu naknadu za rad, teško je reći, jer je ovdje riječ i o jednoj mobilizaciji radne snage. Bile su, čini se, niže od realnih, o čemu govori izričit podatak kod sjekača i prevoznika gdje se kaže da su im »na ime ishrane određene dnevnicе«. Neke komparacije moguće je i pružiti. Zna se, npr., da su devet godina kasnije (1548) za ovu oblast važile sljedeće službene cijene za žitarice, i to: tovar (= 100 oka; 1 oka = 1,28 kg, tj. tovar = 132 kg) pšenice obračunavan je po 32 akče; ječma po 18; prosa i raži po 22 i zobi po 14 akči.⁴⁰

II

Još jedan pronađeni izvor znatno doprinosi daljnjem rasvjetljavanju ovog pitanja. To je popis veslara na području zborničkog kadiluka iz 1551. godine koji je sačinio Husein, sin Ahmedov, naib zborničkog kadije.⁴¹ Taj popis ne zahvata jedno određeno radilište, nego govori o specifičnoj skupini radne snage, o službi veslara.

Dok iz ranijeg popisa znamo koji je bio broj veslara zaposlenih u novskom brodogradilištu i o visini njihovih dnevnica (4 akče), ovaj nam izvor pruža i nešto više. Iz njega saznajemo ne samo o ukupnom broju mobilisanih veslara u spomenutom kadiluku nego posebno o tome koliko je služba veslara bila važna i odgovorna. On, dakle, ne pruža samo poimenični spisak ljudi u toj službi nego govori i o specifičnim uslovima da bi neko mogao postati veslar u toj riječnoj floti.

Iz tog popisa saznajemo sljedeće činjenice:

a) popis predstavlja novačenje, smotru svih veslara na području zborničkog kadiluka, između dva tada postojeća kadiluka na lijevoj strani Drine (srebrenički i zbornički). Broj veslara iznosio je 70 ljudi;

b) kao osnovno, saznajemo da je svaki veslar morao imati jamce, najmanje jednog uglednog i imućnog, ili više takvih jamaca.

Ovaj popis, koji sadrži pet stranica srednjeg defterskog formata, daje za svakog veslara, u stvari, tri osnovna podatka: ime, iz kojeg je sela i ko mu je jamac. Zbog toga će, da bi se izbjeglo ponavljanje, biti najprikladnije ako taj popis u cjelini pružimo u obliku sljedeće tabele, dok njegov faksimil donosimo u prilogu, na kraju. Na ovaj način izvor je prezentiran koncizno, a ipak adekvatno, jer nije ništa ispušteno (up. faksimile na str. 127—129).

⁴⁰ BBA, TD, No 260 — popis zborničkog sandžaka iz 1548. godine.

⁴¹ Istanbul, Maliye No 23 301 — god. 958 (počinje 9. januara 1551).

POPIS — SMOTRA VESLARA U ZVORNIČKOM KADILUKU
iz 958 (1551) godine

NAHLJA	SELO (Mjesto stanovanja)	IME VESLARA	JAMČI SVOJIM IMETKOM I SVOJOM LIČNOŠĆU:
DRAMETIN	DURĐEVIK	Stepan, [sin] Vuka	primićur Dragić i ostali stanovnici sela
	GRIVICE	Hasan, Hamze	stanovnici sela
	BANOVIĆI	Iskender, Mezida	stanovnici sela
	GODEVIĆI	Ivan Stepišić	knez Ivan i ostali stanovnici sela
	BRATEHNIĆI ili BRESNIK	Vujića, Vladisava	primićur Luka i stanovnici sela
	TULOVIĆI	Hasan, Šadije	knez Vraneš i stanovnici sela
	PODGORJE	Vukman, Miloša	primićur Ivan i stanovnici sela
GOSTILJ	LUKAVICA	Ivan, Vukmira	primićur Anko i ostali stanovnici sela
	BRNJICA	Ferhad, Alije	stanovnici sela
	BRESNIČIĆ?	Grgur, Vladimira	teklić Šimun i stanovnici sela
SPRECA	TOJŠIĆI	Mihal, Vuka	knez Radonja i stanovnici sela
	DUBNICA	Turalija, Hasana	teklić Murad i ostali stanovnici sela
	KALESIIJA	Hrnjak, Milovana	stanovnici sela
	DONJA OKRUGLA	Ilija, Radula i Vujica Vladković	primićur Drakula i stanovnici sela
	HRASNO	Ferhad, Abdulaha i Veliija, Hizira	primićur Sulejman i stanovnici sela
	DEDIN (DJEDINA)	Mali, Rade	primićur i stanovnici sela
VISORI	LESKOVAC	Vukman, Ivaniša; Dragaš, Tijaka i Đurić, Đurića	primićur Ivan i stanovnici sela
	PUŽEVCI(?)	Luka, Milke i Nikola, došlac	stanovnici sela

NAHija	SELO (Mjesto stanovanja)	IME VEGLARA	JAMCI SVOJIM IMETKOM I SVOJOM LIČNOŠĆU:
VISORI	DRIJENČA	Đurica, Milića	primićur Vuk i stanovnici sela
	JABLANICA	Đurašin, Radivoja	primićur Jakov i stanov- nici sela
	G. i D. HUMCI	Mihal, Radosala	knez Matija i stanovnici sela
	SREDKOVIĆI	Antol, Radaka	knez Vujica i stanovnici sela
SREBRENİK	SLADNA	Timur, Hasana i Šaban, Hamze	primićur Hasan i stanov- nici sela
	BABUNOVIĆI	Hasan, Alije	stanovnici sela
	VAROŠ TVRĐAVE SREBRENİKA	Husejn, Hajdara i Memija, Balije	primićur Kasim i stanov- nici sela
	ŠPIONICA	Kurd, Davuda i Mehmed, Junusa	stanovnici sela
BIJELJINA	ČUKOJEVIĆI	Lalo, Đurašina	knez Kojčin i stanovnici sela
	POPOVI	Vladisav, Vukca	stanovnici sela
ZVORNİK	GLAVIČICA	Radun, Radoja	primićur Vujica i sta- novnici sela
	TRŠIĆ	Ferhad, Dabiživa i Vuk, Nikole	Husejn, Abdulaha i sta- novnici sela
ZA- VRŠ	LOPARE	Vuk, Dragića	primićur Aleksa i sta- novnici sela
SMOLUČA	SREDNJA SMOLUČA	Balija, Vladojević	primićur Radonja i sta- novnici sela
	GORNJA SMOLUČA	Firuz, Balije	sin primićura Jusufa i stanovnici sela
	DONJA SMOLUČA	Nikola Brdković	(u izvoru nije ništa na- vedeno)
	G. LUKAVICA	Hasan, Abdulaha	Mustafa i stanovnici sela

NAHIJA	SELO (Mjesto stanovanja)	IME VESELARA	JAMČI SVOJIM IMETKOM I SVOJOM LIČNOŠĆU:
JASENICA	DRAGUNJA	Turhan, Kurda	primićur Alija i stanovnici sela
	JASENICA	Ališan, Hamze i Kurd, Sulejmana	(stoji samo »jamac«, ali ime nije označeno)
	OBODNICA	Matoš, Milojina	knez Janko i stanovnici sela
	MORANJAK	Jusuf, Abdulaha	primićur Mehmed i stanovnici sela
SOKOL	BRESNICA	Čolina ?, Radonje; Džafer, Alije i Jusuf, Muse	stanovnici sela
	SEONA	Dragojlo, Radmila Tonko, Dujmila,	stanovnici sela
NENAVISTE	KOPRIVNA	Ajdin Radoljić i Radica, Zoraka	primićur Vučehna
	SKUGRIČI	Vojin, Martina	knez Radonja
	MODRIČA	Mumin, Hamze	stanovnici spomenutog sela
	GODIJEVAC ?	Vuk, Durašina	knez Aleksa
KORAJ	UŽEVIČI ?	Đuro, Radice	primićur Tomaš
	BILI POTOK	Miloj, Rađivoja i Janko Radinić	Hasan, sin Alije i Janko, kao i ostali stanovnici sela
KASABA ZVORNIK	MAHALA HUSEJNA EVRENOSA	Husejn, Iskendera	Husejn, Evrenosa i ostali stanovnici mahale
	MAHALA KARAGOZA, S. ILIJASOVA	Alija, Ajdina	Karagöz, sin Ilijasa i ostali stanovnici mahale
	MAHALA KARA ŠADIJE	Velija, sin Iskendera	Kara Šadi, Alija Abdulaha i ostali stanovnici mahale
	MAHALA NESUHA, S. ILIJASOVA	Pervane, sin Abdulaha	Nesuh, sin Ilijasa i ostali stanovnici mahale

NAHLEA	SELO (Mjesto stanovanja)	IME VESLARA	JAMČI SVOJIM IMETKOM I SVOJOM LIČNOŠĆU:
KASABA ZVORNIK	MAHALA REDŽEPA, KASAPA	Čejvan, sin Abdu- laha	Redžep, kasap i ostali stanovnici mahale
	MAHALA ALIJE, S. ILIJASOVA	Jahja, sin Junusa	Alija, sin Ilijasa i ostali stanovnici mahale
	MAHALA FERHADA, S. HUSEJNOVA	Ajdin, sin Alagöza	Ferhad, sin Husejnov i ostali stanovnici mahale
	MAHALA VUKOŠICA	Timur, sin Meh- medov	Alija, sin Mehmedov i ostali stanovnici mahale
	MAHALA U TVRĐAVI	Memišah, Oruča	stanovnici mahale
	MAHALA NURE, KČERI ISKENDERA	Mihail, sin Jova- niša	Iskender i ostali stanov- nici sela

*
**

Iz pojedinačnih imena koje sadrži gornji popis saznajemo ujedno i o socijalnoj i etničko-konfesionalnoj strukturi veslara i njihovih jamaca. Budući da su jamci bili sve same seoske starješine iz strukture vlaha stočara (knezovi i primićuri) jasno je da su i veslari pripadali istoj društvenoj strukturi. Služba veslara predstavljala je delikatnu dužnost tim prije što su plovni putovi u sjevernom dijelu ovog sandžaka predstavljali još uvijek pravu krajinu, pa je ta služba i povjeravana vlasima. Poznato je da su se stočari sa vlaškim statusom, već od uspostavljanja turske vlasti, konstantno naseljavali u ovu oblast. Oni su posebno poslije propasti Srebreničke banovine (1512) u većem broju naselili sjeverna područja zborničkog sandžaka, sve do Save. Isto tako je poznato da se islamizacija širila istim tempom i među stočarima, kao i među ratarskim stanovništvom. Kako se vidi, upravo su jedna polovina veslara bili muslimani, dok su jamci većim dijelom bili hrišćani, i to najugledniji ljudi u selima — knezovi, primićuri i teklići.

Pitanje jamaca (*kefilleme*) postavljalo se svugdje gdje je postojala materijalna odgovornost prema državi. Na primjer, kod zakaupa većih državnih prihoda — kako se vidi iz mukata deftera ovog vremena — sigurne i imovinsko-pravno sposobne jamce morali su

imati ne samo zakupnici nego i jamci zakupnika. Jamci su često popisivani i u pitanju političke odgovornosti pojedinaca ili skupina, kao i kada je bilo u pitanju izvršavanje neke važne službe i obaveze. U pitanju veslara svakako je po srijedi u prvom redu izvršavanje preuzete službe, a vjerovatno je donekle bila u pitanju i materijalna odgovornost za lađu.

U zborničkom kadiluku bilo je, dakle, sredinom XVI vijeka mobilisano 70 veslara. A kako smo ranije vidjeli, u novskom brodogradilištu bilo je 1538. godine zaposleno 50 veslara. To znači da je većina veslara iz tog kadiluka bila zaposlena baš u novskom brodogradilištu, a da je samo njih 20 moglo da bude zaposleno drugdje, odnosno u brodogradilištu u samom Zvorniku. Istina, mora se ovdje imati na umu vremenska razlika od 13 godina između ova dva popisa.

Zatim, ovaj popis ima i drugi značaj. Sam autentičan podatak o teritorijalnom okviru zborničkog kadiluka, tj. nabrojanjem njegovih nahija, značajan je za pitanje administrativno-sudske podjele ove oblasti iz sredine XVI vijeka. Ovdje se navodi 13 nahija. Zna se, međutim, da su tome kadiluku, osim nabrojanih, pripadale još nahije: G. Tuzla, D. Tuzla, Teočak i Sapna. Prema tome, u te četiri nahije nije bilo mobilisanih veslara. U nahijama G. i D. Tuzli takve mobilizacije nije ni moglo da bude, jer su ta područja predstavljala carski has, a njihovo stanovništvo bilo je obavezno jedino da pomaže u solarskoj proizvodnji (pribavljanje drva).

Isto tako, podaci o mahalama u Zvorniku iz ove godine su značajni. Oni predstavljaju najranije konkretne podatke o urbanom razvitku ove kasabe. Inače, dosada najranije poznati poimenični popis mahala u Zvorniku datira iz 1600. godine.

III

Dokumenti iz druge polovine XVI vijeka govore također o riječnoj brodogradnji u zborničkom sandžaku, što svjedoči o intenzivnoj brodogradnji u ovoj oblasti koja je, prema potrebama, nekada više, a nekada manje forsirana. Tako, 25 godina nakon prvog popisa novskog brodogradilišta i 14 godina nakon popisa veslara, nailazimo ponovo na dokumentaciju o izgradnji lađa u tome sandžaku. Ni ovog puta se izričito ne spominje određeno brodogradilište, ali je sigurno da je riječ kako o onom u Zvorniku, tako i o onom u Novoin. U vremenu od 1565. do 1573. nalazimo nekoliko interesantnih naređenja vlade u Istanbulu upućenih sandžak-bezima i drugim organima vlasti u tome sandžaku. Riječ je bila o lađama za prevoz žita, kao i o lađama u ratne svrhe, tzv. šajkama. Nešto prije novembra 1565. godine stiglo je u taj sandžak carsko naređenje da se grade lađe. Zatim, slične naredbe ponavljaju se kroz 8 godina, kojima se požuruje dovršavanje i odašiljanje lađa do Be-

ograda, gdje je postojao veliki arsenal riječnih plovnih objekata različite namjene.

S kraja novembra 1565. godine nalazimo sljedeće naređenje: »*Zapovijed zvorničkom sandžakbegu Šaban-begu*. Kako je nužno da se zna šta je ostvareno u pogledu izgradnje lađa, zapovijedam sljedeće: čim stigne ova moja zapovijed, neka se odmah opširno piše koliko je lađa — na osnovu moje zapovijedi — već dovršeno, a koliko je ostalo da se završi. Nastojte da se lađe što prije završe i da — s Božijom pomoći, a u smislu moje naredbe — do mjeseca šabana (počinje 21. II 1566) prispiju u Beograd natovarene žitom. U tome smislu nastojte«. ⁴²

Još prije mjeseca šabana, tj. 26. januara 1566. godine, ponovo je upućena sljedeća naredba: »*Zapovijed zvorničkom sandžakbegu*. Ranije Ti je upućena moja časna naredba da su za potrebe moje pobjedonosne vojske potrebne lađe, te budući da se želi znati šta je učinjeno, naređujem neka se ne odugovlači, čim stigne ova naredba, neka se opširno piše o tome koliko je lađa do sada izgrađeno i pripravno, koliko je još ostalo da se izgradi, šta je učinjeno u pogledu te izgradnje i do kojeg roka će sve lađe biti izgrađene i spremne. Ovo je važna stvar, nastojte i uložite sve napore da se lađe završe«. ⁴³

Nije prošao ni mjesec dana a u Zvornik je ponovo upućen značajan carski hukum o istom predmetu. U Mühime defteru je uz tekst ove naredbe zabilježeno: »predato Bekiru čaušu, 5. šabana 973 (25. II 1566) godine«; zatim sljedeće: »*Zapovijed zvorničkom sandžak-begu Šaban-begu*. Poslato je pismo, moja časna zapovjed, koja je stigla po Mustafa-čaušu. Naređeno je bilo da u toj oblasti pomognete kod dovršavanja zapovijedene izgradnje lađa kao i u pitanju željeza: da bez odlaganja odredite ljude po nahijama da bi se sjekla stabla za proizvodnju daske, te da se željezo nikome ne prodaje, jer je potrebno za lađe; ukratko, da po mogućnosti ne bude zatezanja u pribavljanju nužne građe za lađe. Vi ste javili da moja časna zapovijed, poslata u vezi s lađama, tamo nije stigla. A, ranije je po Ferhadu, čaušu moje Porte, bio upućen moj časni hukum da se u tvome sandžaku izgradi 200 lađa za prevoz žita, kao i 16 lađa šajki, te je od strane moje carske blagajne za troškove izgradnje predata mu suma od 2.592 zlatne filurije i otposlana dana 22. rebi'a II 973 (16. novembra 1565) godine. Da li je prispjelo ili nije, poslat je čauš da stvar ispita.

Sada je ponovo upućena zapovjed da se za troškove dogradnje lađa uzme iz poreza koji su carski has u toj oblasti. Naređujem da se — čim stigne — otpreme ljudi za popisivanje raspoložive hrane, da se danonoćno na tome radi. Što se tiče naređenja u pogledu 200 lađa za hranu koje je u tome vilajetu trebalo izgraditi, i to

⁴² Istanbul, BBA, Mühime V, str. 263.

⁴³ Mühime V, str. 341.

zapremine od 2000, 900 i 800 kejla ječma, kao i 16 lađa šajki, nastojte da to što prije postignete. Neka sve — ako Bog da — bude pravovremeno pripravljeno. A upućena je zapovjed i u pogledu hrane; sakupite hranu u Vašem sandžaku, natovarite na odgovarajuće lađe i — s Božijom pomoći — otpremite ih prema Beogradu«. ⁴⁴

U vezi sa spomenutom pljačkom novca na putu iz Istanbula prema Zvorniku nastala je uzbuna, te je upućena naredba organima vlasti na toj putnoj relaciji sljedeće sadržine: »*Hukum sandžak-bezima i kadijama na putu prema Zvorniku*. Ranije, tj. 22. rebi'a II 973 (16. novembra 1565) godine, radi izgradnje lađa u Zvorniku, poslat je u to mjesto Ferhad, čauš moje Visoke Porte, sa 2.592 zlatnika. Budući da je javljeno da tamo nije stigao, treba da pretražite sve menzilhane i puteve između tih postaja.

Da bi se saznalo šta se dogodilo, određen je Ivez, čauš moje Porte. Zapovjedam da, dok tamo ne prisprije, budno pazite na spomenutog čauša, koji sa blagajnom kreće iz zaštićenog Istanbula, i to: kada je krenuo, gdje je konačio, u koje je mjesto prispio, gdje je izgubljen iz vida.

Temeljito provjerite po konacima, pomoću kalauza i na druge načine; rasvijetlite šta se Ferhad-čaušu dogodilo«. ⁴⁵

Ovaj događaj mnogo govori. Poznato je, istina, iz raznih izvora da je osmanskoj vlasti na Balkanu od samog početka predstavljalo problem obezbjeđivanje sigurnosti na putovima. Pljačke na putovima i hajdučije bilo je na raznim stranama i pored derbendžija, domaćih martolosa i drugih redova kojima je čuvanje putova bila glavna služba. Otpor se rano počinje javljati i kod timar-sahibija hrišćana, kod knezova i primićura, koji djelomično sabotiraju provođenje izvjesnih naredaba organa vlasti, a često stoje u dosluhu sa aktivnim izvršiocima pljačke. Otpor se javlja poglavito zbog opterećenja kulucima i javnim radovima, što je bilo neminovno u realizovanju bilo kojeg značajnijeg državnog poduhvata. I samo ovo brodogradilište opterećivalo je stanovništvo susjednih nahija, jer su sječu i dovoz građe trebalo da na svojim područjima organizuju knezovi i primićuri dobrim dijelom kulukom, a naknade stalnim sjekačima i prevoznicima bile su, kako se vidjelo, dovoljne da pokriju samo troškove prehrane.

O prilikama na ovom području, baš u vezi sa spomenutim lađama, rječito govori još jedno pronađeno naređenje Porte iz 1573. godine: »*Hukum kadijama u zvorničkom sandžaku*. Pismo je poslao građanički kadija Hasan: knezovi i primićuri u njegovom kadiluku ne ispunjavaju svoje obaveze u pogledu državnih lađa, kao i u pogledu drugih službi — kada od sandžakbega budu pozvani. Nedo- laženjem, oni onemogućavaju i odgađaju izvršenje državnih službi.

⁴⁴ Mühime V, str. 394, br. 1042.

⁴⁵ Ta naredba je zabilježena u Mühime na istoj stranici gdje i

prethodni dokumenat (V, str. 394), br. 1043. Vidjeti faksimil na str. 130.

Isto tako, budući da seoski knezovi posjeduju serbest-timare, oni pružaju utočišta raznim izgređnicima, a kako ih nije moguće pohvatati, izgređi i neredi se iz dana u dan povećavaju, te su raznovrsna nedjela počinjena. Tako je javljeno.

Sada zapovijedam da, prispjećem ove naredbe, svi vi lično, na područjima svojih kadiluka te stvari na najbolji način ispitajte; treba da vidite da li uistinu primićuri i knezovi ispunjavaju svoje obaveze prema državi, bilo da je riječ o lađama, bilo o drugim državnim službama. Ako se ne odazivaju kada budu pozvani, ili se izgovaraju, onda poimenice zabilježite njihove razloge i obavijestite kako bi bili pozvani na odgovornost. A izgređnike, koji se sklanjaju na područja serbest-timara, zatražite od posjednika tih timara da ih predaju. Posebne slučajeve koji se dogode na područjima vaših kadiluka treba da po pravdi riješite. Neriješene slučajeve odranije treba još jednom po šerijatu i pravdi da ispitajte. Isto tako, treba da utvrdite teška krivična djela izgređnika i da donesete odgovarajuće presude. Ako ima raje koja je otišla sa područja serbest-timara, o čemu je izdat hudžet, neka se uz učešće vlasnika tih timara donese i provede odgovarajuća šerijatska presuda, te neka se na mjesta odbjeglih ne uzimaju druga lica s vana. Posebno, neka se ne dopusti da se umjesto kažnjavanja uzima novac i neka se pod tim izgovorom ne poseže za prihodima serbest-timarlija i u tome ne prelaze granice. Tako, ako posjednici serbest-timara zaštićavaju izgređnike, te ako se izgređnici ne mogu pohvatati, dostavite predstavku sa imenima i podacima onih koji ih štite — ma ko oni bili — kao i opisom njihovih zijameta. Njihovi zijameti neka se oduzmu i dadnu drugim licima.

Što se tiče posjednika serbest-timara, oni će uhvaćene prestupnike predati sandžakbegovim vojvodama da bi ih po šerijatu mogli kazniti. Za izručene prestupnike — ma ko oni bili — tačno će se evidentirati šta su oni učinili i posjednicima serbest-timara daćete temesuk, da bi sandžakbegove subaše od prestupnika, i drugih koji prave nered, naplatili globu. A u slučaju da prestupnike oslobode neka zbog toga oni, posjednici serbest-timara, budu kažnjeni«. ⁴⁶

Prezentirani izvori jasno ocrtavaju napore državnih vlasti u XVI vijeku da na teritoriju zborničkog sandžaka proizvode riječne lađe za potrebe vojske i izvozne trgovine. Ova oblast je za tu djelatnost bila povoljna iz više aspekata. U prvo vrijeme naročito je tome doprinomio njen geografsko-strategijski položaj. Ona od 1536. postoje neposredna južna pozadina prekosavskih ravničarskih krajeva u kojima su bosanski sandžak-beg Gazi Husrev-beg i sme-

⁴⁶ Mühime XXII, str. 316, br. 630. Na samoj naredbi nema datuma, ali se — prema susjednim zavedenim naredbama — moglo utvrditi da je

taj ferman izdat 13. džemaza II 981 (10. IX 1573) godine. Vidjeti faksimil na str. 131.

derevski Bali-beg Jahjapašić započeli osvajanje Slavonije. Zatim, središnjim dijelom samog sandžaka, dužinom Drine, prolazila je za ono vrijeme važna putna magistrala čiji značaj su povećavale i dvije plovne rijeke, Drina od Zvornika i Sava cijelom sjevernom granicom ovog sandžaka. Novi na Savi našao se upravo na središnjoj pozadini spomenutog fronta. Osim toga, bliža i dalja okolina obilovala je potrebnom građom pa je svojim položajem bio vrlo pogodan za jedno riječno brodogradilište. U prvo vrijeme ono je proizvodnjom lađa prvenstveno zadovoljavalo osmanske osvajačke ciljeve, dok sredinom vijeka i kasnije ono doprinosi robnom transportu i osmanskoj izvornoj trgovini žita.

Zbog spomenutih preduvjeta, relativno dobrih kopnenih i vodenih komunikacija, a posebno zbog bogatstva šuma, drvena građa iz zvorničkog sandžaka riječnim putem transportovana je i u udaljena područja. Tako su u XVI vijeku čak i u Budimu mostovi podizani građom iz ovog sandžaka. U jednom naredbenju Porte upućenom bosanskom beglerbegu iz 1583. godine kaže se: »Poslali ste pismo da je još iz vremena ranijih zapovjednika građa za veliki most preko Dunava u Budimu sječena u zvorničkom sandžaku. Kako je sada potrebno izvršiti popravku tog mosta, nužno je poduzeti sječu građe u tome sandžaku...«⁴⁷ A, ako je drvena građa odavde išla tako daleko uzvodno, onda se može pretpostaviti da je mnogo dalje mogla dospijevati nizvodno.

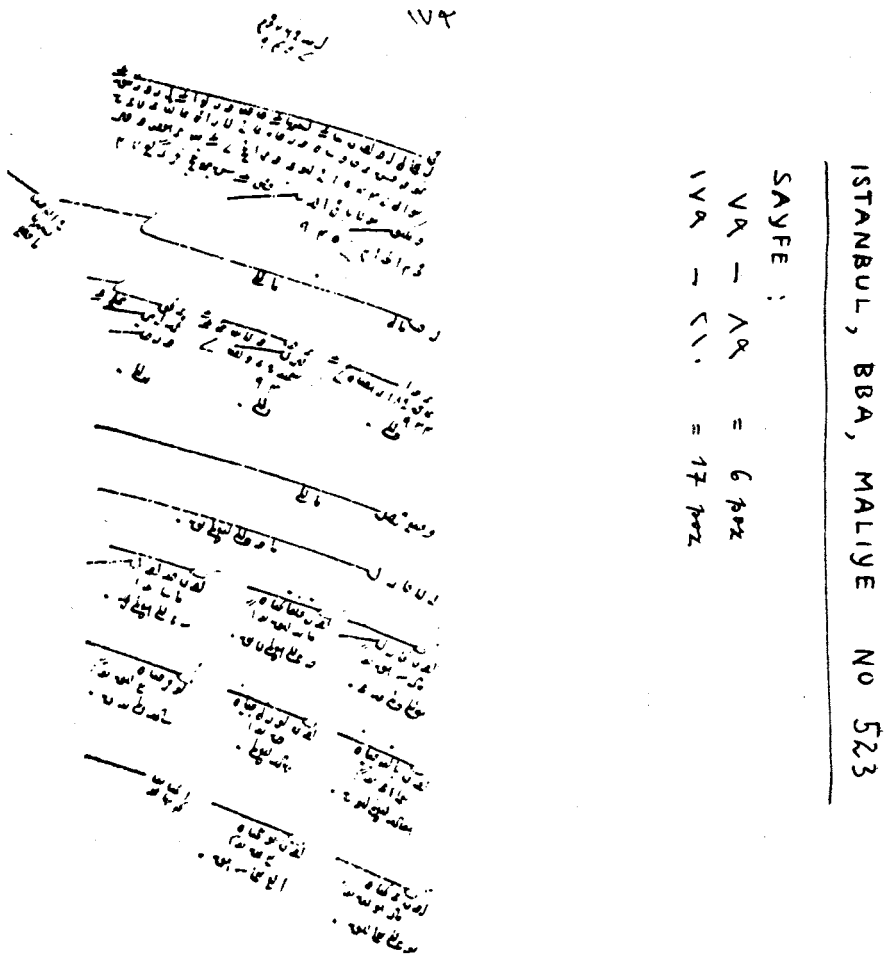
*
**

Rasvjetljavanjem novskog brodogradilišta i davanjem jednog općeg pogleda na ovo pitanje u sjeveroistočnoj Bosni u XVI vijeku pružen je, dakle, samo prilog ovoj problematici, koja je i teritorijalno i vremenski znatno šira. Dok je u XVI vijeku država lako podmirivala izdatke oko brodogradnje i opreme lađa u Rumeliji iz različitih stavki u okviru carskih hasova, što se nije odražavalo i u vidu posebnih poreskih opterećenja stanovništva, dotle ova problematika u XVII vijeku dobiva drugu dimenziju. Kada je Osman-ska Imperija bila dosegla najveće teritorijalne raspone, obuhvatajući tokove Save, Dunava i Tise, njena brojna i dobro organizovana riječna flota na Balkanu, pod zapovjedništvom Dunavske kapetanije, imala je veliki privredni i vojnostrategijski značaj. Ali, i njeno održavanje zahtijevalo je velike izdatke. To se naročito odnosilo na ratni dio ove flote, tj. na izgradnju i opremu borbenih plovnih objekata, tzv. šajki. Država je uskoro zbog toga bila prisiljena da taj osjetni finansijski teret raspodijeli na pojedine oblasti (sandžake i ejalete) u cijeloj Rumeliji na taj način što je svaka oblast bila zadužena da proizvodi i oprema određen broj šajki. Njihova oprema

⁴⁷ Mühime XL, str. 367, br. 168.

Naredba je predata Nesimu-čaušu 29. III 1583.

sastojala se, međutim, u obezbjeđenju veslarske i oružijem opremljenih posada. U okviru te opće naredbe Bosni je 1635. godine stavljeno u zadatak da proizvede i potpuno opremi 50 šajki. Te faktične obaveze uskoro se pretvaraju u poseban novčani porez od kojeg niko nije mogao da bude oslobođen, a zvao se »*bedel-i šayka akcesi*» (= novac za šajke). Uvođenje ovog poreza u Bosni izazvalo je i mjestimične pobune.⁴⁸ Tako je održavanje riječne flote na Balkanu zadavalo osmanskoj državi kako finansijske, tako i političke probleme. Ta riječna flota u svojoj brojnosti i snazi održala se sve do bečkog rata, kada je gubljenjem ogromnih teritorija, odnosno spomenutih plovnih rijeka, najvećim dijelom i ona propala.

⁴⁸ A. Sućeska, *Seljačke bune u Bosni u XVII i XVIII stoljeću*, GDI BiH XVII, Sarajevo 1969, 166—172.

181

180

Handwritten text in Cyrillic script, arranged in vertical columns on page 181. The text appears to be a list or inventory of items, possibly related to shipbuilding or a workshop, with some entries starting with 'Корпуса' (Korpusa) and 'Корпус' (Korpus).

Handwritten text in Cyrillic script, including musical notation on staves, located at the top of page 180. The notation consists of notes on a five-line staff with a clef, and some text written below the staves.

Handwritten text in Cyrillic script, arranged in vertical columns on page 180. The text continues the list or inventory from page 181, with entries such as 'Корпуса', 'Корпус', and 'Корпуса'.

184

1. 1. 1. 1. 1.
 2. 1. 1. 1. 1.
 3. 1. 1. 1. 1.
 4. 1. 1. 1. 1.
 5. 1. 1. 1. 1.
 6. 1. 1. 1. 1.
 7. 1. 1. 1. 1.
 8. 1. 1. 1. 1.
 9. 1. 1. 1. 1.
 10. 1. 1. 1. 1.

185

1. 1. 1. 1. 1.
 2. 1. 1. 1. 1.
 3. 1. 1. 1. 1.
 4. 1. 1. 1. 1.
 5. 1. 1. 1. 1.
 6. 1. 1. 1. 1.
 7. 1. 1. 1. 1.
 8. 1. 1. 1. 1.
 9. 1. 1. 1. 1.
 10. 1. 1. 1. 1.

180

𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚

181

𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚
𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚	𐰽𐰚𐰚𐰚

187

~~Handwritten text, possibly a title or header, crossed out with a horizontal line.~~

Handwritten text in a cursive script, organized into several columns. The text appears to be a list or a series of entries, possibly names or titles, written in a specific dialect or language.

188

Handwritten text in a cursive script, organized into several columns. The text appears to be a list or a series of entries, possibly names or titles, written in a specific dialect or language.

179

1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520

178

1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520
1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520	1520

19.

1. 2. 3. 4. 5.
 6. 7. 8. 9. 10.
 11. 12. 13. 14. 15.
 16. 17. 18. 19. 20.
 21. 22. 23. 24. 25.
 26. 27. 28. 29. 30.
 31. 32. 33. 34. 35.
 36. 37. 38. 39. 40.
 41. 42. 43. 44. 45.

19.

1. 2. 3. 4. 5.
 6. 7. 8. 9. 10.
 11. 12. 13. 14. 15.
 16. 17. 18. 19. 20.
 21. 22. 23. 24. 25.
 26. 27. 28. 29. 30.
 31. 32. 33. 34. 35.
 36. 37. 38. 39. 40.
 41. 42. 43. 44. 45.

180

121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140

182

141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170

~~Handwritten scribbles and lines at the bottom of page 182.~~

21

1748 1749 1750 1751 1752 1753 1754 1755 1756 1757 1758 1759 1760
 1761 1762 1763 1764 1765 1766 1767 1768 1769 1770 1771 1772 1773
 1774 1775 1776 1777 1778 1779 1780 1781 1782 1783 1784 1785 1786
 1787 1788 1789 1790 1791 1792 1793 1794 1795 1796 1797 1798 1799
 1800 1801 1802 1803 1804 1805 1806 1807 1808 1809 1810 1811 1812
 1813 1814 1815 1816 1817 1818 1819 1820 1821 1822 1823 1824 1825
 1826 1827 1828 1829 1830 1831 1832 1833 1834 1835 1836 1837 1838
 1839 1840 1841 1842 1843 1844 1845 1846 1847 1848 1849 1850 1851
 1852 1853 1854 1855 1856 1857 1858 1859 1860 1861 1862 1863 1864
 1865 1866 1867 1868 1869 1870 1871 1872 1873 1874 1875 1876 1877
 1878 1879 1880 1881 1882 1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890
 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903
 1904 1905 1906 1907 1908 1909 1910 1911 1912 1913 1914 1915 1916
 1917 1918 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926 1927 1928 1929
 1930 1931 1932 1933 1934 1935 1936 1937 1938 1939 1940 1941 1942
 1943 1944 1945 1946 1947 1948 1949 1950 1951 1952 1953 1954 1955
 1956 1957 1958 1959 1960 1961 1962 1963 1964 1965 1966 1967 1968
 1969 1970 1971 1972 1973 1974 1975 1976 1977 1978 1979 1980 1981
 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994
 1995 1996 1997 1998 1999 2000

22

1748 1749 1750 1751 1752 1753 1754 1755 1756 1757 1758 1759 1760
 1761 1762 1763 1764 1765 1766 1767 1768 1769 1770 1771 1772 1773
 1774 1775 1776 1777 1778 1779 1780 1781 1782 1783 1784 1785 1786
 1787 1788 1789 1790 1791 1792 1793 1794 1795 1796 1797 1798 1799
 1800 1801 1802 1803 1804 1805 1806 1807 1808 1809 1810 1811 1812
 1813 1814 1815 1816 1817 1818 1819 1820 1821 1822 1823 1824 1825
 1826 1827 1828 1829 1830 1831 1832 1833 1834 1835 1836 1837 1838
 1839 1840 1841 1842 1843 1844 1845 1846 1847 1848 1849 1850 1851
 1852 1853 1854 1855 1856 1857 1858 1859 1860 1861 1862 1863 1864
 1865 1866 1867 1868 1869 1870 1871 1872 1873 1874 1875 1876 1877
 1878 1879 1880 1881 1882 1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890
 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903
 1904 1905 1906 1907 1908 1909 1910 1911 1912 1913 1914 1915 1916
 1917 1918 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926 1927 1928 1929
 1930 1931 1932 1933 1934 1935 1936 1937 1938 1939 1940 1941 1942
 1943 1944 1945 1946 1947 1948 1949 1950 1951 1952 1953 1954 1955
 1956 1957 1958 1959 1960 1961 1962 1963 1964 1965 1966 1967 1968
 1969 1970 1971 1972 1973 1974 1975 1976 1977 1978 1979 1980 1981
 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994
 1995 1996 1997 1998 1999 2000

دستار کتب و رسائل و خطوط و کتب نفیسه و کتب خطی و کتب مطبوعه
 اشکال زکات و کتابخانه کتب خطی و کتب مطبوعه و کتب نفیسه و کتب خطی

٢٠٥

٢٠٥
٢٠٥
٢٠٥

٢٠٥
٢٠٥
٢٠٥

٢٠٥
٢٠٥
٢٠٥

٢٠٥
٢٠٥
٢٠٥

٢٠٥
٢٠٥
٢٠٥

٢٠٥
٢٠٥
٢٠٥

٢٠٥
٢٠٥
٢٠٥

٢٠٥
٢٠٥
٢٠٥

٢٠٥
٢٠٥
٢٠٥

٢٠٤

٢٠٤
٢٠٤
٢٠٤

٢٠٤
٢٠٤
٢٠٤

٢٠٤
٢٠٤
٢٠٤

٢٠٤
٢٠٤
٢٠٤

٢٠٤
٢٠٤
٢٠٤

٢٠٤
٢٠٤
٢٠٤

٢٠٤
٢٠٤
٢٠٤

٢٠٤
٢٠٤
٢٠٤

٢٠٤
٢٠٤
٢٠٤

٢٠٧

٢٠٧
٢٠٧

٢٠٧
٢٠٧

٢٠٧
٢٠٧

٢٠٧
٢٠٧

٢٠٧
٢٠٧

٢٠٧
٢٠٧

٢٠٧
٢٠٧

٢٠٧
٢٠٧

٢٠٧
٢٠٧

٢٠٦

٢٠٦
٢٠٦

٢٠٦
٢٠٦

٢٠٦
٢٠٦

٢٠٦
٢٠٦

٢٠٦
٢٠٦

٢٠٦
٢٠٦

٢٠٦
٢٠٦

٢٠٦
٢٠٦

٢٠٦
٢٠٦

209

Handwritten text in Cyrillic script, top row of page 209.

Handwritten text in Cyrillic script, second row of page 209.

Handwritten text in Cyrillic script, third row of page 209.

Handwritten text in Cyrillic script, fourth row of page 209.

Handwritten text in Cyrillic script, fifth row of page 209.

Handwritten text in Cyrillic script, sixth row of page 209.

Handwritten text in Cyrillic script, seventh row of page 209, including a horizontal line.

Handwritten text in Cyrillic script, eighth row of page 209.

Handwritten text in Cyrillic script, ninth row of page 209.

208

Handwritten text in Cyrillic script, top row of page 208.

Handwritten text in Cyrillic script, second row of page 208.

Handwritten text in Cyrillic script, third row of page 208.

Handwritten text in Cyrillic script, fourth row of page 208.

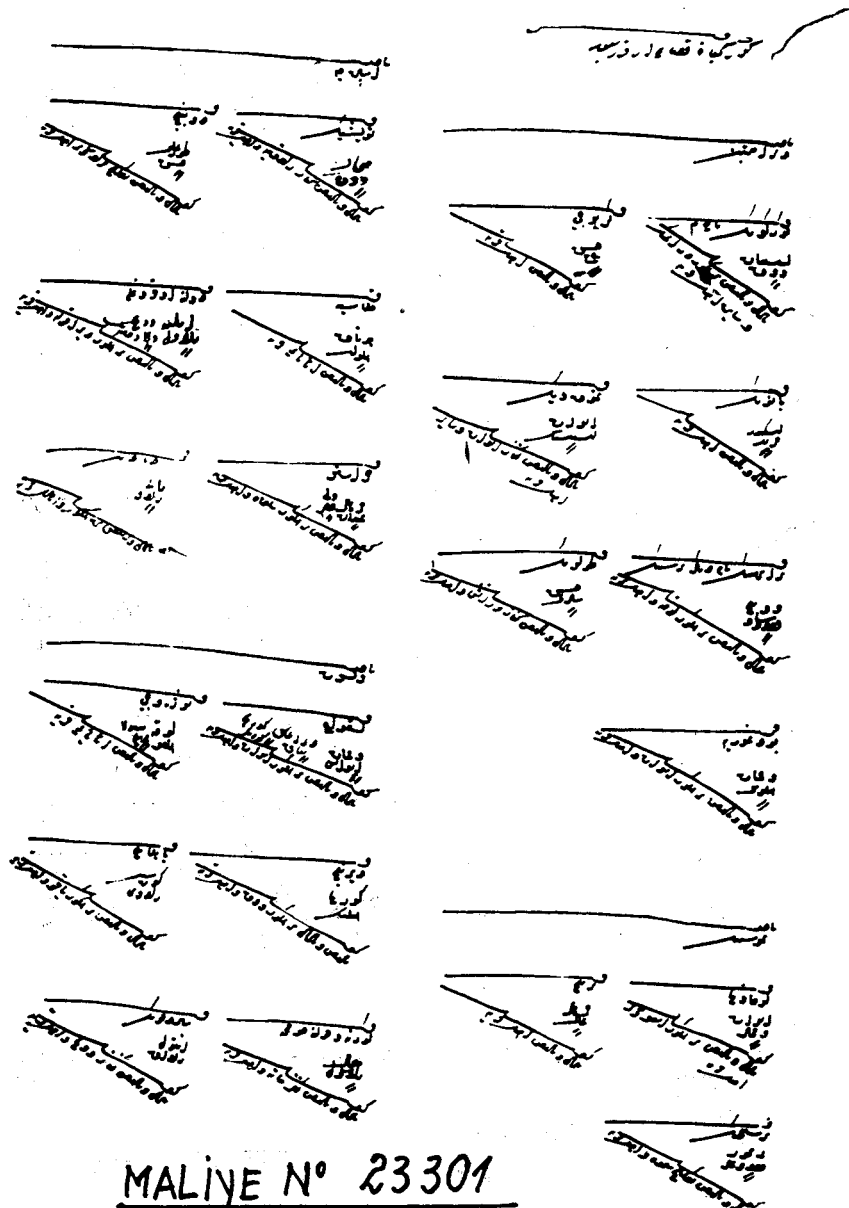
Handwritten text in Cyrillic script, fifth row of page 208.

Handwritten text in Cyrillic script, sixth row of page 208, including a horizontal line.

Handwritten text in Cyrillic script, seventh row of page 208.

٢١
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
أَنْزَلَ هَذِهِ السُّورَةَ
وَجَعَلَ فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مَا تَشَاءُ
الْفَقِيرُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ
الْمَدِينِيُّ

MALIJE N° 23301

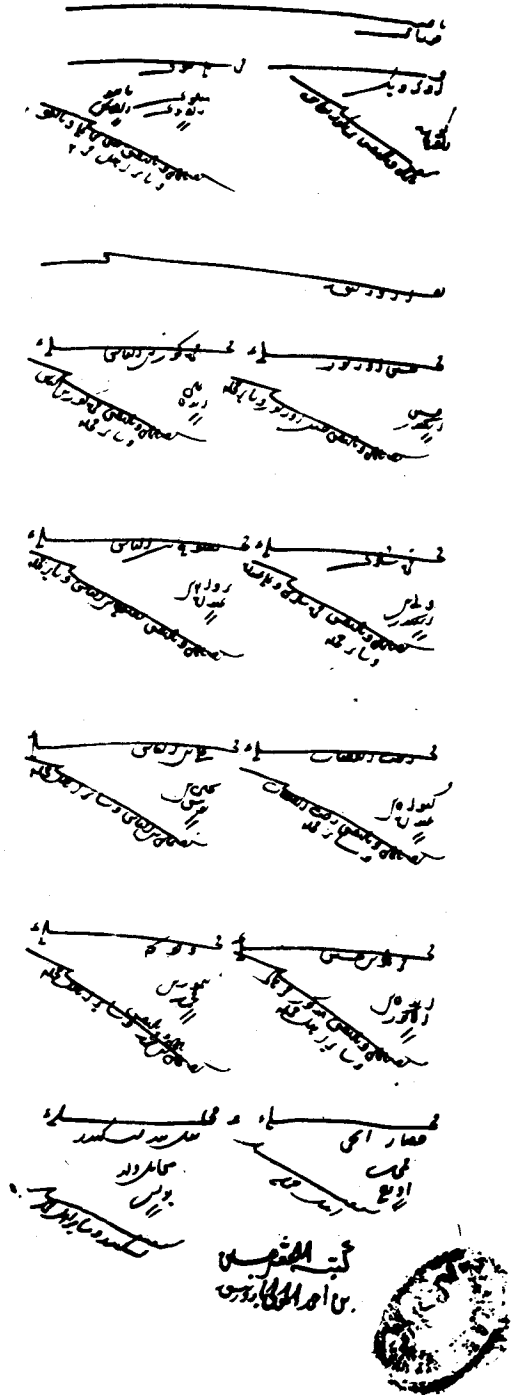
کورکچیان پوقلمه دفتری

لوار ازورنیق

۹۵۱

<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>
<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>
<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>
<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>
<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>
<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>	<p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p> <p>گورنہ لکھنؤ</p>

Popis veslara u zvrničkom kadiluku, str. 127—129; prevod (tabele) na str. 101—104.

S u m m a r y

BUILDING OF BOATS NEAR NOVI ON THE SAVA RIVER
IN THE 16th CENTURY

This article deals with the economic questions of Bosnia in the 16th century which have not been elucidated so far. Namely, nothing specific has been written about the question of the Turkish river fleet and river shipbuilding in the Balkans.

In the article are published mainly the Turkish sources concerning that question. Following a brief introduction offering a survey of these questions, in the first part of his work the author turns his attention to the former mediaeval fortress of Novi on the Sava river which belonged to the *āhiye* of Bijeljina. Immediately upon their conquest the Turks founded there a regular shipyard. On the basis of a register from 1538/9 which is kept in Istanbul (*Başbakanlık Arşivi*) it can be seen that in that year 100 river boats were built in that shipyard. These boats were intended for the transportation of horses. The article presents that register in full in Serbo-Croatian translation and in facsimiles. The original register comprises 32 pages; it contains a list of assets and expenses of this work site, i. e., all the employed work force, all the artisans and their daily wages were analytically registered there. Also, an analysis of this register has been given.

The second part of the article presents another Turkish register concerning these questions, also in translation and with facsimiles. This is a register of the mobilized oarsmen on the territory of the *kađiluk* of Zvornik dating from 1551. The register comprises 5 pages and its translation has been offered in the form of a tabular survey. It shows that all these oarsmen had to have proper guarantors and that in that year 70 oarsmen were mobilized in the area. Here also an analysis of the source has been provided at the end.

The third part presents several translated documents from the so-called *Mühimme* defterleri of the above-mentioned Archives which date from between 1565 and 1573 and refer to the same question. They speak of the building of boats in the *sançak* of Zvornik. These boats were particularly intended for the transportation of cereals. The analysis accompanying these documents points to the efforts of the Ottoman state to organize the exports of cereals from Bosnia to the Venetian Republic and to Dubrovnik.